

Anne Maijala

EKOSOSIAALINEN SIVISTYS PERHEIDEN ARJESSA

Tavoitteena vastuullisuus, kohtuullisuus ja ihmistenvälisyys

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2019

TIIVISTELMÄ

Anne Maijala: Ekososiaalinen sivistys perheiden arjessa – Tavoitteena vastuullisuus, kohtuullisuus ja ihmistenvälisyys
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Marraskuu 2019

Elämme ilmastomuutoksen ja ekosysteemien köyhtymisen värittämää aikakautta. Tässä ajassa kasvatuksen olennaisiin kysymyksiin kuuluu esimerkiksi se, kuinka kasvatuksen ja koulutuksen käytännöt ovat osana yhteiskunnallista ja planetaarista kehitystä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kuinka paljon ympäristökasvatus näyttäytyy perheiden arjen kasvatuksessa ja vaikuttavatko siihen seikat kuten vanhempien huolestuneisuus tai usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin. Toisaalta kiinnostuksen kohteena oli myös kartoittaa lapsiperheellisten näkemyksiä kestävän tulevaisuuden kannalta tärkeitä tekijöistä.

Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoidulla verkkokyselyllä eLomake-sovellusta hyödyntäen. Kyselyn kohderyhmänä olivat vanhemmat, joiden perheessä oli alle 15-vuotiaita lapsia. Kyselyn levitystapana käytettiin sosiaalisen median verkostoja, joten vastaajajoukon rajautumisesta alueellisten tai muiden taustatekijöiden perusteella ei ole näyttöä. Tuloksiin päädyttiin tilastollisin monimuuttujamenetelmin hyödyntäen faktori-, korrelaatio- ja klusterianalyysia. Teoreettisessa osuudessa käsiteltiin ekososiaalisen sivistyksen lähtökohtia ja keskeisiä osa-alueita, jotka ovat keskinäisriippuvuus, vastuullisuus, kohtuullisuus ja ihmistenvälisyys. Jonkin verran pohdittiin myös hyvinvoinnin kysymyksiä, tunteiden liittymistä ympäristökasvatukseen kokonaisuuteen, sekä aiempaa perheiden ympäristökasvatukseen rajautuneen tutkimuksen antia.

Kyselyyn osallistuneiden perheiden arjessa keskustellaan ekososiaaliseen sivistykseen liittyvistä aiheista ja tehdään yhdessä luontoon ja ympäristöön liittyviä asioita melko usein. Tutkimusten tulosten perusteella ei ollut nähtävissä, että uskolla yksilön vaikutusmahdollisuuksiin olisi vaikutusta keskustelujen tai toiminnan määrään, kun taas huolestuneisuus korreloi ekososiaalisten kasvatustilaisuuksien ja ympäristöön suuntautuneen toiminnan kanssa merkittävästi. Aiemmassa tutkimuksessa löydetyn kollektiivisen kyvyttömyyden sijaan huoli voi siis synnyttää myös positiivista toimintaa. Väitän, että myös erityisesti perheellisille suunnatulla ympäristötiedolla, -vaikuttamisella tai ympäristöasioita edistävän yhteisöllisen toiminnan mahdollistamisella on merkitystä ekososiaalisen sivistyksen vahvistumisessa. Tutkimustulosten perusteella kestävän tulevaisuuden rakentamisen kannalta tärkeitä pidettyinä asioina korostuivat yritysten vastuullisuus, tiede ja tutkimus, teknologia sekä yhteisöllisyys. Tulokset kuvastavat hyvin yleisestä keskustelusta, mutta on hyvä muistaa, että suurempia linjauksia odotellessa yksilöt kuitenkin tekevät tärkeitä päätöksiä esimerkiksi energiankäytön, matkustamisen, ravinnon – ja kasvatuksen saralla.

Monia tutkimuksessa käytettyjä mittareita on pienin muutoksin mahdollista käyttää uudelleen ja mahdollisessa jatkotutkimuksessa voitaisiin hyödyntää tilastollisten menetelmien tukena laadullista, kuten haastatteluin hankittavaa aineistoa. Kotikasvatus tukee jo varhaiskasvatuksessa, peruskoulussa ja seuraavilla koulutusasteilla asetettuja ympäristökasvatuksellisia tavoitteita, jolloin sen tutkimuskin on perusteltua.

Avainsanat: ekososiaalinen sivistys, ympäristökasvatus, kestävä kehitys, hyvinvointi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	3
2.1 EKOSOSIAALINEN SIVISTYS JA HYVINVOINTI	3
2.1.1 <i>Ympäristökasvatus haastavalla vuosisadalla.....</i>	<i>4</i>
2.1.2 <i>Hyvinvointi ja kestävyys.....</i>	<i>6</i>
2.1.3 <i>Arki, perhe ja ympäristöasenteet – aiempi tutkimus</i>	<i>11</i>
2.1.4 <i>Huolestuneisuus, ahdistus ja kieltäminen</i>	<i>14</i>
2.2 EKOSOSIAALISEN SIVISTYKSEN OSA-ALUEET	17
2.2.1 <i>Keskinäisriippuvuus</i>	<i>18</i>
2.2.2 <i>Vastuullisuus</i>	<i>20</i>
2.2.3 <i>Kohtuullisuus</i>	<i>21</i>
2.2.4 <i>Ihmistenvälisyys</i>	<i>23</i>
2.3 TUTKIMUSKYSYMYKSET	26
3 TUTKIMUSMENETELMÄT	27
3.1 AINEISTO	27
3.2 MITTARIT	31
3.3 MENETELMÄT	35
4 TULOKSET	37
4.1 HUOLESTUNEISUUS, USKO YKSILÖN VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSIIN JA YMPÄRISTÖKASVATUS	38
4.1.1 <i>Usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin ja ympäristökasvatus kotona</i>	<i>39</i>
4.1.2 <i>Huolestuneisuus, kasvatust keskustelut ja arkinen toiminta.....</i>	<i>40</i>
4.1.3 <i>Kestävän tulevaisuuden tärkeät toimijat ja toimintatavat.....</i>	<i>43</i>
5 POHDINTA	46
5.1 LUOTETTAVUUS.....	52
5.2 LOPUKSI	53
6 LÄHTEET	55

1 JOHDANTO

Kohtaamme tulevaisuudessa lisääntyvästi haasteita ja ekologisia kysymyksiä hupenevien luonnonvarojen, ilmastonmuutoksen ja ekosysteemien köyhtymisen takia. Maailmasuhteemme osana luontoa, mutta kuitenkin irrallisena ympäristöstä tuntuu vääristyneeltä. Kasvatuksen ja koulutuksen olennaisiin kysymyksiin kuuluu se, kuinka rakennamme uudenlaista suhdetta luontoon ja maailmaan ja kuinka voisimme saavuttaa uudenlaisen, muulle kuin kuluttamiselle perustuvan olemisen tavan. Miten tuemme ekososiaalisen sivistyksen vahvistumista kasvatuksessa?

Ympäristökasvatuksen filosofista perustaa ja käytännön toteutuksia on aika ajoin tutkittu kasvatustieteissä. Useimmat aiheeseen liittyvät pro gradu -tutkielmat liittyvät opetukseen ja koulumaailmaan. Kuinka merkityksellistä toisaalta perheenjäsenten, etenkin vanhempien, ympäristöasenteet – ja arvot ovat lapsen ympäristöasenteen kehittämisessä? Perhe on sosialisatian ytimessä, vaikka esimerkiksi koulu ja lasten ja nuorten omat yhteisöt ovat merkityksellisiä asenteiden tai ympäristövastuullisuuden kehittämisessä. Esimerkiksi Jaana Leppänen (2012) toteaa väitöskirjassaan perheen merkityksen korostuvan kotitalouksien kulutuskäyttäytymisen vaikutuksen ympäristöön kasvaessa. Ympäristökasvatusta perheessä ei ole tutkittu liialti, joten näen perusteltuna pureutua ilmiöön syvemmin.

Tutkimusaiheen valintaan vaikutti myös oma ahdistukseni ja korostunut tietoisuuteni ympäristökysymyksiin liittyen. Ovatko muut vanhemmat yhtä huolestuneita ja pohtivatko he ympäristökysymyksiä kasvatuksessaan? Ottavatko he tarkoituksellisesti ne huomioon? Peruskouluissa tehtävän ympäristökasvatuksen ja ympäristöalan järjestöjen tärkeän valistavan työn lisäksi kiinnostuin siis lasten vanhempien asenteista ja arvioista kotona tapahtuvaan ympäristökasvatukseen liittyen. Tärkeimmäksi teoreettiseksi taustaksi valitsin ekososiaalisen sivistyksen, jonka näkövinkkelistä aihetta voi tarkastella systeemisesti, pyrkien hahmottamaan kasvatuksellisen

kokonaisuuden maailmassa, jossa on lukemattomia riippuvaisuuksia yksilön, yhteisön, talouden ja ympäristön välillä.

Riippumatta siitä, tarkastellaanko ekokriisiä ja sen haasteita liiketaloudellisesta tai kasvatuksellisesta näkökulmasta, tarve materiaalisen kulutuksen vähentämiseen ja siihen mitä se tarkoittaa ihmisille, näyttää nousevan aina keskiöön. Ekososiaalisen sivistyksen kokonaisuutta voidaan lähestyä vastuullisuuden, kohtuullisuuden ja ihmistenvälisyyden kautta (Salonen & Bardy, 2015). Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka paljon ympäristökasvatus näyttäytyy arjen kasvatuksessa, toiminnassa ja keskusteluissa, ja mitkä seikat tähän vaikuttavat. Toisaalta halusin myös kartoittaa lapsiperheellisten näkemyksiä kestävän tulevaisuuden kannalta tärkeitä tekijöistä. Lähdin etsimään kysymyksiini vastauksia puolistrukturoidulla verkkokyselylomakkeella, joka oli kohdennettu alle 15-vuotiaiden lasten vanhemmille. Kysely oli avoinna internetin Facebook-yhteisöpalvelussa, jota kautta siihen saatiin 125 vastaajaa. Käytin vastausten analysoinnissa tilastollisia menetelmiä, joista käytännöllisiksi osoittautuivat korrelaatioanalyysi ja klusterianalyysi. Teoreettisessa osuudessa käsittelem hyvinvoinnin kysymyksiä, aiempaa perheisiin liittyen tehtyä ympäristökasvatuksen tutkimusta, tunteita kuten ahdistus, ja ekososiaalisen sivistyksen lähtökohtia ja osa-alueita.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Ekososiaalinen sivistys ja hyvinvointi

Tutkimuksessa käyttämäni ekososiaalisen sivistyksen käsite pohjautuu pitkälti ekososiaalisen hyvinvointiparadigman ja ekososiaalisen sivistyskäsitteiden mukaisen maailmankuvan kokonaisuuteen (Salonen & Bardy, 2015). Myös ekososiaalisen sivistyksen osa-alueet vastuullisuus, kohtuullisuus, ihmistenvälisyys ja keskinäisriippuvuus on poimittu tästä teoriapohjasta. Sukellan syvemmälle aiheeseen ja siitä tällä hetkellä löytyvään aiempaan tutkimukseen teoreettisen osion edetessä. Pohdinnoissa keskeisiä ovat myös Veli-Matti Värri (2015, 2018) näkemykset ekologisen kasvatusviisauden lähtökohdista.

Ennen kaikista oleellisinta ydintä käsittelen näkemyksiä hyvinvoinnista sen verran, kuin on tämän tutkimuksen kannalta riittävää. Viittaan jonkin verran ekologisen taloustieteen lähteisiin kestävyys käsitteen ja paremman, ekologisemman talouselämän tiimoilta. Lisäksi pohdin hieman yksilön lähtökohtia ja psykologisia esteitä, jotka saattavat estää tietoisuuden muuttumista toiminnaksi. Ympäristötietoisena tai -ystävällisenä toimintana pidän myös sen huomioon ottamista jokapäiväisessä kasvatuserityksessä, jolle alueelle tutkimukseni tarkemmin rajautuu.

Kasvatusfilosofisesti tarkasteltuna kulttuurimme teknologistunut merkityshorisontti on keskiössä, tai paremmin sanottuna ongelman ytimessä – toivomme nojaa liikaa uskoon teknologisten ratkaisujen pelastuksesta ja kaiken korjattavuudesta. Kasvatuksen historiassa on normatiivisesti pitkään tavoiteltu edistyksenä nähtyjä ihanteita ja ihmisen jatkuvaa täydellistymistä. Tuhoisaa on erityisesti se, että edistyksen tavoittelu on sisäistynyt niin sanotun tuotemaailman psykokaapitalistisen sosialisoinnin välineeksi. (Värri, 2018, s. 108.) Olli-Jukka Jokisaari (2017) viittaakin osuvasti pyrkimyksestä muuttaa kasvatus tekniikaksi, jota tuotemaailmassamme voidaan soveltaa aina

kulloisiinkin tavoitteisiin – tähän kasvatusta ei kuitenkaan redusoidu. Kasvatusta muuttuu elinikäisen oppimisen retoriikassa tuotteeksi, joka täyttää yhä uudelleen nousevat puutteet. (Jokisaari, 2017.) Tuotemaailman toistuva viesti on, että et ole koskaan valmis tai kyllin hyvä (kyllin edistynyt?). Elämän merkityksellisyys ja edistyneisyys liittyy myös valitettavan usein ympäristöä kuormittavaan käyttäytymiseen, suureen määrään tavaraa, matkustelua ja huonosti kestävästi tuotettua teknologiaa. Sekä opetuksen että aikuiskasvatuksen asiantuntija on myös huomaamattaan osana ruokkimassa elinikäisen oppimisen kulttuuria, jossa takana oleva kaunis ajatus on se, että voimme aina oppia ja kasvaa ja saamme uusia mahdollisuuksia, mutta kääntöpuolena vaanii tavoittelu jotain sellaista täyden ihmisen ajatusta kohti, jota ei ole edes olemassa. Elinikäisen oppimisen ja kehittymisen ihanteet ovat mielestäni sinällään hyviä lähtökohtia, mutta yleisesti ihannoidut elämäntavoitteet yhdistettynä jatkuvan talouskasvun vaateisiin ovat johtaneet yhä kiihtyvään ympäristökuormitukseen.

2.1.1 Ympäristökasvatus haastavalla vuosisadalla

Miksi meidän pitää nyt panostaa laadukkaaseen ympäristökasvatukseen enemmän kuin koskaan aiemmin? Yhdelle vastaus on päivänselvä, toiselle kenties epäoleellinen ja kolmas ei halua ajatella koko asiaa. Tietoisuus ja ympäristöön, ilmastonmuutokseen ja lajien tilaan liittyvä keskustelu on kyllä vaikuttanut lisääntyvän koko ajan 2010-luvulla. Mediassa näistä aiheista on jotain joka päivälle, mutta ne eivät kerro siitä, kuinka paljon kotien arkisessa kasvatuksessa ajankohtainen keskustelu vaikuttaa. Eikä keskustelun määrä toki kerro mitään siitäkään, kuinka suuria mielipide- ja asenne-eroja ihmisillä on keskenään. Seuraavassa tiivistän hyvin pikaisesti oman tutkimuksien perusteella muodostuneen näkemykseni ympäristökysymysten keskeisyydestä ja käsittelen seuraavassa luvussa ajatuksia hyvinvoinnista ja kestäväyydestä.

Ympäristökeskustelussa paljon viitattu Resilience Alliance -tutkimusryhmän (2015) planetaaristen rajojen -teoriassa (planetary boundaries) määritellään toiminta-alue, jonka sisällä ihmiskunta voi menestyä ylittämättä kriittisiä rajoja planeetallamme. Viitekehyksen mukaisten rajojen

ylittäminen johtaisi teorian mukaan odottamattomiin ja peruuttamattomiin seurauksiin. Kehykseen luetut alueet ovat ilmastonmuutos, biosfäärinen eheys (sisältäen esimerkiksi biodiversiteetin), maa-alan muutokset, puhtaan veden käyttö, biokemialliset virtaukset, meren happamoituminen, ilmakehän aerosolikuormitus, stratosfäärinen otsonikato ja uudet uhkien kokonaisuudet. Uudet uhkien kokonaisuudet ovat sellaisia mahdollisia biologisia ja ekologisia muutoksia, joita voi tapahtua esimerkiksi uusien kemikaalien ja muiden aineiden yhteisvaikutuksessa, joiden muodot ja seuraukset ekosysteemeissä ovat vain arvailtavissa. Suuri osa näistä rajoista on jo ylitetty ja väestömäärän sekä massakulutuksen kiihtyessä uhat vain kasvavat. (Steffen ym., 2015.) Puhe ilmastonmuutoksesta on kiihtynyt paljon viime vuosina, mutta on huolestuttavaa, jos keskustelu jää jumittamaan vain siihen osaan aiheesta, kasvavien muovijätelauttojen lisäksi. Luonnonsuojelujärjestöt pyrkivätkin kiinnittämään yleistä huomiota yhtä lailla biodiversiteetin köyhtymiseen ja niin sanottuun kuudenteen sukupuuttoaaltoon, joka on aivan yhtä suuri uhka ekosysteemien ja sitä myötä ihmisten hyvinvoinnille tulevaisuudessa.

Johan Rockström (2010) kuvailee planeetan sietokyvyn heikentymiseen johtanutta maailman rikkaan väestönosan vaikutusta nelinkertaisena puristuksena, joka muodostuu väestönkasvusta, ilmastonmuutoksesta, ekosysteemien kadosta ja ihmisten elintapojen aiheuttamasta ”yllätyksestä”, joka järkyttää planeetan kestävyyttä ja resurssien riittävyyttä. Rockström painottaa uusien mahdollisuuksien synnyttämistä paikallisten ja globaalien toimijoiden yhteistyölle, taloudellisten ja poliittisten tavoitteiden uudelleenajattelemista ja esimerkiksi ekologisten urbaanien elinympäristöjen edelleen kehittämistä. (Rockström, 2010.) Uusimman, lokakuussa 2018 julkistetun, hallitustenvälisen ilmastopaneeli IPCC:n (The Intergovernmental Panel on Climate Change) raportin painava ja suorasukainen viesti on, että politiikassa asetetut toimet eivät riitä tavoittamaan Pariisin ilmastopöytäkirjan mukaista 1,5 asteen tavoitetta ja sitä myötä pieneneviä riskejä (IPCC, 2018). Toivoa luo se, että täysin perustellusti uhkakuvia tulvivan keskustelun vastapainona ovat toisaalta uudet teknologiset ratkaisut, ja hidas kulttuurinen ja sosiaalinen muutos. Itse koen, että yksilön ja perheen tasolla on keskeistä ottaa vastuu arkisista valinnoista ja pohtia omia mahdollisuuksia vaikuttaa. Piensijoittaja voi esimerkiksi ohjata investointinsa kestäviin ratkaisuihin. Kunkin

ajattelun taitoja ja kykyä muutokseen testataan tosissaan, kun mennään niin sanotun kulttuurisen horisontin tasolle, jossa kyse on olemisen ja elämäntavoitteiden uudelleenmuotoilemisesta. Moni uskoo siihen, että seuraava sukupolvi pystyy aina parempaan kuin edellinen – ja siten tulevaisuus on minkä asian äärellä tahansa riippuvainen myös kasvatuksen tavoitteista sekä kotona että koulussa.

Sekä paikallisen, että yhteisöllisen yhteistyön tulevaisuudelle elintärkeätä merkitystä korostavat monet ajattelijat ja aktiivit myös tieteen ulkopuolelta. Esimerkiksi amerikkalaislähtöinen Story of Stuff -järjestö ja kotimainen Unite the Armies -kampanja pyrkivät yhteistyön edistämiseen. Monella järjestöllä on paljon valistus- tai sivistävää toimintaa, sillä mahdollinen muutos tapahtuu kasvatuksessa ja kasvaessa ihmisenä. Näin laajojen kysymysten ja uhkien käsittelemiseen tarvitsemme paljon keskustelua, joka pohjaa jollekin muulle kuin kuluttajaihmissen kuvalle. Ympäristökasvatuksessa panostetaan jo lähtökohtaisesti luontosuhteen vahvistamiseen esimerkiksi retkeillen ja taiteen avulla, mutta yhtä tärkeätä on kriittisen ajattelun tukeminen sekä tunteiden käsittelemisen taidot. Nämä toki on kirjoitettu tuoreimpaan perusopetuksen opetussuunnitelmaan 2014, mutta myös vanhemmat kotona tasapainoilevat sen kanssa, kuinka paljon ohjata ja miten taas kannustaa kriittisyyteen ja omaan ajatteluun. Tunteiden käsittelyn taidot kehittyvät tasapainoisessa kasvatuksessa.

2.1.2 Hyvinvointi ja kestävyys

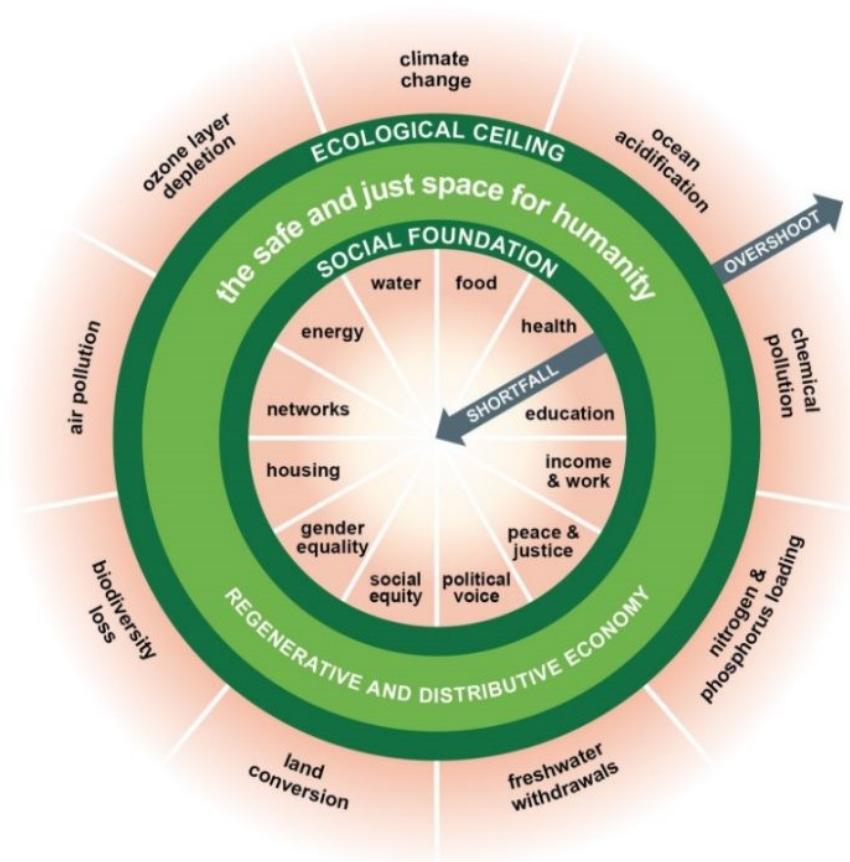
Ihmiskunta voi kukoistaa ilman bruttokansantuotteen kasvua ja hyvinvoinnin ei tarvitse määrittyä talouskasvun perusteella. Moni on tästä varmasti eri mieltä ja siksi kasvattajan talousasenteet ja näkemykset hyvinvoinnista ovat keskeisiä. Monitieteellinen keskustelu siitä, mitä hyvinvoinnilla tarkoitetaan, on tarpeen.

Talouselämässä, jota ohjataan yhteiskunnan eri suunnista, pitäisi jo vihdoin alkaa aidosti tavoitella vahvaa kestävyyttä ja hakea seuraavat sukupolvet huomioon ottavia ratkaisuja. Ian Gough (2017) on eräs tutkijoista, joka on lähtenyt määrittelemään tulevaisuuden talouden linjauksia, jotka pohjaavat ihmisten tarpeille – universaaleille tarpeille, ei haluille. Talouselämän

tavoitteiden puitteissa turvattaisiin riittävät resurssit kaikille voiton maksimoinnin sijaan. Lisäksi hyvinvointia tarkasteltaisiin ja tavoiteltaisiin sosiaalisessa ulottuvuudessa, ei arvioitaisi nykyiseen tapaan bruttokansantuotteen perusteella. Universaaleina tarpeina Goughin ja Doyalin mallissa erotellaan perustavimpien elossa pitävien tarpeiden lisäksi sosiaalinen osallisuus, terveys ja autonomia. Perustaviin asioihin kuuluvat riittävä ravinto ja vesi, asutus, turvalliset työ- ja muut ympäristöt, terveydenhuolto, lapsuusiän turvallisuus, merkitykselliset primaarit vuorovaikutussuhteet, fyysinen ja taloudellinen turvallisuus, turvallinen synnytys ja syntyvyyden säännöstely, sekä sopiva perus- ja monikulttuurinen koulutus. (Gough, 2017, s. 61–63.) Tätä voi hyvin verrata myös Martha Nussbaumin (2011) voimavaramalliin, jossa ihmisen kaikista perustavimmat voimavarat ovat elämän, ruumiillisen terveyden ja koskemattomuuden lisäksi aistit, mielikuvitus, tunteet, ajatukset, ja kyky käytännölliseen ja eettiseen järjestykseen. Lisäksi ihmisellä on kyky tuntea yhteisyyttä ja tulla kohdelluksi tasavertaisena, pitää huolta kaikesta elämästä maan päällä, kyky leikkiä, sekä kykyä hallitsemaan omaa ympäristöään poliittisesti ja materiaalisesti (Nussbaum, 2011, s. 33–34). Bruttokansantuotteella mitattu kasvu ei voi jatkua planeettamme biofyysisten rajojen puitteissa. Goughin (2017, 178–192) kasvun jälkeisessä skenaariossa rikkaissa maissa olisi kyse negatiivisesta talouskasvusta ja resurssien sekä vaurauden uudelleenjakamisesta oikeudenmukaisemmin ja tasaisemmin. Tarkastellessa esimerkiksi Goughin ja Nussbaumin ajattelua, rikkaus ja hyvinvointi nähtäisiin paljon korostetummin sosiaalisten tarpeiden, yhteisöllisyyden ja osallisuuden, ajattelun, tunteiden ja taiteiden rikkautena, yleensä ottaen lukemattomina ei-materiaalisen maailman mahdollisuuksina.

Perinteinen taloustiede teorioineen ei näe edes lähitulevaisuuden kriiseihin ja kasvattaa rikkaiden ja köyhien välistä kuilua. Siksi esimerkiksi taloustieteilijä Kate Raworth (2018) on esittänyt uuden taloudellisen mallin, joka koskee ennemmin päämäärien uudelleenajattelua kuin antaisi ohjeita ja valmiita toimintamalleja. Olen lainannut seuraavalta sivulta löytyvää donitsin mallista (Kuvio 1) visualisointia Raworthin omalta internetsivustolta (Raworth, 2019). Ensimmäinen ohje uuden ajan taloustieteilijälle on vaihtaa päämääränä niin kauan toiminut bruttokansantuote tavoitteeksi luoda ihmiskunnalle

turvallinen ja oikeudenmukainen tila regeneratiivisten (uudelleenrakentavien) ja distributiivisten (uudelleenjakavien) talousrakenteiden avulla. Talouden tekijää haastetaan myös ajattelemaan luonnon ja yhteiskunnan kokonaisuutta pelkän kansantalouden kierron sijaan, sekä vaalimaan rikasta ihmisluontoa, rationaalisesta ihmiskuvasta irrottautuen. Hyvin keskeistä on myös systeemiajattelun avulla nähdä maailman kompleksisuus ja lukemattomat takaisinkytkennät, jotka toimimme mukana syntyvät – dynamiikkojen ymmärtämisestä voidaan innovoida uutta ja parempaa.

KUVIO 1. The Doughnut of social and planetary boundaries (Raworth, 2017; 2019).

Niin sanottu uudelleenmuotoileminen ja uusiksi ajattelu liittyy myös käsitteisiin. Sekä ekologisten että sosiaalisten asioiden parissa on englanninkielisessä keskustelussa käytetty sustainability (kestävyys), natural (luonnollinen) ja ecosystem health (ekosysteemien terveys) käsitteitä. Thomas Crowley (2010) ehdottaa, että näiden sanojen sijasta pitäisi siirtyä käyttämään ecosocial flourishing -ilmaisua, joka on suomeksi vapaasti käännettynä ekososiaalinen

kukoistus tai menestys. Tärkein peruste käsitteen toimivuudelle arvioidessa ihmisen toimien ja päätösten kestävyyttä on se, että se korostaa ekologisen ja sosiaalisen keskinäisriippuvuutta. Systeeminen näkökulma herättää myös vaikeita kysymyksiä, kuten mikä asetetaan etusijalle esimerkiksi silloin kun ekologinen kukoistus on ristiriidassa ihmisten hyvinvoinnin kanssa? Käsite haastaa syvästi länsimaiseen ajatteluun juurtuneet ajatukset ihmisen ja luonnon irrallisuudesta, yksilöllisyydestä ja ihmisestä luonnonresurssien hallitsijana. (Crowley, 2010.) Näitä vaikeita ristiriitoja nykyisten ja tulevien sukupolvien pitäisi pystyä ratkomaan, jotta muutoksia parempaan voi tapahtua – tai hyvä elämä ylipäänsä olisi mahdollista myös tuleville sukupolville ja muille lajeille.

Myös John R. Ehrenfeld ehdottaa hämmentävän ‘sustainability’ eli kestävyys -käsitteen tilalle ‘flourishing’-sanaa, joka kuvastaisi tavoitetta kukoistavasta sosiaalisesta, taloudellisesta, teknologisesta maailmasta ja ympäristöstä. Liiketoiminnallisiin lähtökohtiin kuuluisi kestävyiden ja kukoistuksen luominen pelkän kestävämmien toimintatapojen vähentämisen sijaan, ja luotettaisiin ihmisten motivaation syntyvän huolenpidosta, ei halusta saada enemmän itselle. Liiketoiminnassa onnistunut aidosti kestävä strategia tarkoittaisi systeemiajattelun omaksumista sekä laajempien keskinäisriippuvuuksien ymmärtämistä. Oikea muutos on kaukana pelkästä vihreydestä, jonka tavoitteena on synnyttää valheellinen turvallisuuden tunne ja pitää silti asiat ennallaan. (Ehrenfeld, 2012, 611–619.) Kukoistus -käsite sopisi mielestäni aika hyvin myöhemmin avaamani ekososiaalisen sivistyksen alla käytettäväksi – eräs oleellinen lähtökohta on kokonaisvaltaisen näkemyksen tavoittelu.

Yrityksillä ja talouselämän poliittisella ohjauksella on valtava merkitys kulttuurissamme. Ympäristöasioista kiinnostunut on kenties huomannut, kuinka monella tavalla kuluttajaa voidaan ”viilata linssiin”. Viherpesu on esimerkiksi palmuöljybisneksessä systemaattista mielikuviin vaikuttamista aina valtioiden ja järjestöjen tasoilla asti yritysten lisäksi. Jotta todellista muutosta voidaan tehdä näissä järjestelmissä, yhtenä kasvatuksen päämääränä täytyy olla kriittisen ajattelun ja yhdessä toimimisen tukeminen. Jotta vastuu oikeista valinnoista ei olisi ”kuluttajalla”, joka ei voi lopulta tietää mihin uskoa tai luottaa, yhteisöjen täytyy itse vaatia järjestelmiä, joissa valinta

on niin sanotusti tehty jo ennen kuin vaihtoehdot ovat kaupan tiskillä. Arkisesta näkökulmasta elämän tärkeitä asioita määritellessä on hyvä miettiä sitä, että absoluuttinen niukkuus ja rahan niukkuus eivät ole täysin yhteneviä. Raha on ainoa resursseihin laskettu asia, jota voimme luoda tyhjästä. Paavo Järvensivu käsittelee aihetta kirjassaan *Rajattomasti rahaa niukkuudessa* (2016), josta hän oli kertomassa myös Yle Puheen haastattelussa vuonna 2014. Järvensivu uskoo poliittiseen ohjaukseen ja hänen ehdotuksensa ekologisesti kestäväälle elämäntavalle alkaa nousemisesta ylös ”fossiilitalouden raunioista”, tarkastellen missä vaiheessa milläkin elämänalueella tarvitsemme fossiilista polttoainetta ja mitä sillä alueella voidaan kehittää tilalle. Yksilöllisellä tasolla vaaditaan pyrkimystä elämään aidosti luonnonvarojen niukkuuden ehdoilla. Monet ihmiset kokevat jo paljon omaan työhön liittyvää merkityksettömyyttä tai tyytymättömyyttä, kun koetaan että oman työn tulos tuottaa vain lisää turhuutta ekologisen romahduksen partaalla. Muutoksen edessä on kollektiivinen kyvyttömyys. (Laitaneva & Vettanen, 2014.) Markkinatalouden ja luonnonvarojen niukkuus eivät mene useinkaan samaan yhtälöön ja taloudellisen voiton maksimoinnin mekanismit eivät hyödy siitä, että jotain resurssia on riittävästi päälukuun nähden.

Monien hyvinvointia rapauttavien ongelmien juuri saattaa liittyä maanomistukseen ja rakentamaamme markkinatalouden konstruktion, jossa niukkuudesta on tehty arvokasta ja monet tuntuvat olevan irrallisia siitä todellisuudesta, että meitä ei ole olemassa ilman maata jalkojemme alla. Derek Rasmussen (2013) peräänkuuluttaa fokuksen palauttamista ihmistenväliseen ystävällisyyteen ja jakamiseen, sekä tietenkin ympäristön arvostamiseen. Ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväan elämään voi ottaa mallia alkuperäiskansoilta – kaiken ytimessä ollen ymmärrys omasta ympäristöstä ja resurssien kierrosta. (Rasmussen, 2013.) Ymmärrän, miksi monet tieteilijät ja ajattelijat muistuttavat siitä, että meillä on elämän perusfilosofiassa monesti opittavaa alkuperäiskansoilta, joiden yhteisöt toimivat luonnon ehdoilla ilman raskasta ympäristön muokkaamista ja hallintaa. Omistaminen ei ole välttämättä mitenkään olennaista näissä kulttuureissa. Luontosuhteen vahvistaminen ja kannustaminen ajattelemaan eri tavalla omistamisesta ovat keskeistä ympäristökasvatuksessa, mutta käytännössä on vaikea käsittää miten kulttuurimme muuttuisi kyllin nopeasti.

Ekososiaalisessa hyvinvointiparadigmassa omaksutaan systeeminen ja seurauseettinen ajattelutapa tarkastellessa kestävyyttä ja elinvoimaisuutta edistävien tai heikentävien tekijöiden välisiä syy-seuraussuhteita. Tavoitteena on tasavertainen ja jakamiseen perustuva yhteiskunta, jossa elämää ylläpitävät ekosysteemit on nostettu ensisijaiseksi tärkeysjärjestyksessä. (Salonen, 2014.) Pohdinnat onnellisuudesta ja onnen määrittelystä ovat tärkeitä. Yksilönvapautteen uskovassa länsimaisessa maailmassa toki ajattelemme, että kukin ihminen määrittelee itse onnen lähteensä, mutta uskon että itse kullekin on yksilöllisellä tasolla tärkeä saada muistutusta siitä mistä onni ja elämän merkityksellisyys oikeasti kumpuaa. Sen jälkeen voi olla helpompi pohtia sitä menevätkö ne ajatukset yhteen sen kanssa minkä eteen arjessaan työskentelee ja minkälaisia haaveita tavoittelee. Ja onko oma hetken nautinto oikeasti tärkeämpää kuin tulevien sukupolvien elinolot tai lajien sukupuuttoaalton hidastaminen. Sisäsyntyisesti haluamme tuottaa onnea toisille, mutta miten käytännön tasolla siinä välineenä usein käytetty materia ei olisikaan niin itsestään selvää?

2.1.3 Arki, perhe ja ympäristöasenteet – aiempi tutkimus

Yhteneväisyyttä vanhemman ja lapsen (tässä 15-vuotiaat) ympäristöasenteiden välillä, sekä mahdollisia sukupuolieroja on tutkittu sekä suomalaisessa että kansainvälisessä kontekstissa. Leppänen, Haahla, Lensu ja Kuitunen (2012) löysivät, että tyttöjen ympäristöasenteet olivat yhtä positiivisia kuin heidän vanhempansa ja pojilla taas huomattavasti negatiivisempia. Tyttöjen asenteet korreloivat vielä enemmän isien kuin äitien asenteiden kanssa ja tutkimuksen vahvin korrelaatio löydettiin vanhempien keskinäisten asenteiden välillä. Tutkimuksessa käsiteltiin paljon sukupuolieroja asenteiden välittymisessä, ja tulosten avulla voitiin päätellä, että ne tukevat aiempia kansainvälisiä tuloksia ympäristöasenteiden välittymisestä sukupolvien välillä. Vanhempien koulutustaustalla ei löydetty yhteyttä ympäristöasenteisiin. Vahvempi arjen sosialisointi prosessien ja kokonaisuuksien ymmärtäminen auttaa myös ympäristökasvatusohjelmien ja opetussuunnitelmien kehitystyössä, joka on yleensä ottaen ollut esimerkiksi

yksi Leppäsen työryhmän tutkimuksen tausta-ajatuksista. (Leppänen ym., 2012.)

Sukupolvien välisten ympäristöasenteiden yhteneväisyyttä tarkastelevien tutkimusten tuloksissa on ollut eroa sen suhteen, mitä aikaa tutkimus on edustanut – eli tulokset eivät ole aina olleet samassa linjassa. Jos 1960-luvulla itse syntyneet vanhemmat ovat innostuneet ympäristöaktivismista omana aikanaan, heidän lapsilleen se taas ei ole ollut ”olennainen” asia 2000-luvulla (Leppänen ym., 2012). Minkälainen aika ja tulevaisuuden näkymät kohtaavat lapsia, jotka ovat 15-vuotiaita esimerkiksi 10 vuoden päästä? Sosialisatian vaikutuksia ja sukupuolieroja ei tutkita tälle tutkimukselle asetettujen raamien vuoksi, mutta pyrin pohdinnoissani silti muistamaan, ettei esimerkiksi ympäristöasenteiden välittyminen eri sukupolvien välillä ole historiallisista konteksteista toisiin siirryttäessä mitenkään yksioikoista tai johdonmukaista.

Cecil Meeusen (2014) on puolestaan tutkinut belgialaisen vanhempi-lapsi -sosialisaatiotutkimuksen aineistolla ympäristötietoisuuden (concern) sukupolvien välistä yhteyttä kysymällä etenkin sitä, kuinka paljon ympäristötietoisuuden laatua selittävät perheissä käytetyt kommunikaatiotavat ja onko löydettävissä sukupuolieroja. Tässä tutkimuksessa tulokset vahvistivat ensinnä sen oletuksen, että molemmat vanhemmat vaikuttavat selvästi jälkikasvun ympäristötietoisuuteen, mutta sukupuolieroa ei ollut löydettävissä. Yhteys oli jopa melkein kaksinkertaisesti vahvempi perheissä, joissa keskusteltiin paljon ympäristöasioista, joka vahvisti oletuksen siitä, että kommunikaatiolla on merkitystä. Toki keskustelun aloittajina voivat olla yhtä lailla lapset kuin vanhemmat, mutta keskustelu sinänsä on keskeistä. (Meeusen, 2014.) Muutos muotoutuu kommunikaatiossa, ja olen myös tässä tutkimuksessa ollut vähintään kartoittavalla tavalla kiinnostunut siitä, kuinka paljon perheissä myös pienten lasten kanssa vanhempien arvion mukaan keskustellaan ympäristöön liittyvistä asioista ja tehdään muuten luontoon suuntautuvia asioita.

Psykologisina selviytymisstrategioina ympäristöongelmien vähättely on negatiivisesti yhteydessä ympäristökäyttäytymiseen, kun taas ongelmakeskeinen ja merkityskeskeinen strategia vaikuttavat positiivisesti ympäristökäyttäytymiseen. Maria Ojala ja Hans Bengtsson (2018) tulivat tähän tulokseen nuoria aikuisia koskeneessa tutkimuksessa, jossa he olivat

kiinnostuneita, miten erilaiset selviytymiskeinot ovat yhteydessä ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen ja kommunikointiin merkittäviksi koettujen ihmisten kanssa. Positiivista ympäristökäyttäytymistä tukeviin ongelma- ja merkityskeskeisiin strategioihin liittyi ratkaisukeskeinen ja kannustava kommunikaatio vanhempien ja ystävien kanssa, kun taas vähättelevään selviytymisstrategiaan liittyi ohittava ja vähättelevä sekä toivottomuuteen keskittyvä kanssakäyminen. (Ojala & Bengtsson, 2018.) Ongelmien tunnustaminen ja oman toiminnan merkityksellisenä pitäminen sisältää oletettavasti huolestuneisuutta, johon liittyviä kysymyksiä on myös tutkimuksen aineistonkeruussa käytetyssä kyselyssä. Huolen tasapainoksi tarvitaan kuitenkin toivoa. Toivoa voi olla vaikeasti nähtävissä, jos oman perheen sisällä kasvaa turvautumaan selviytymisstrategioihin, joissa painavia asioita joko vähätellään, vältellään eli ohitetaan tai kuitataan toivottomuuteen vetoamalla.

Joidenkin teorioiden mukaan asenteet määrittyvät vahvasti nuoruudessa 14-25 -ikävuoden välillä ja myös Leppäsen (2012) tutkimusryhmän ja Meeusen (2012) tutkimuksissa ympäristöasenteiden sukupolvien välistä yhteyttä oli tutkittu 15-vuotiailta ja heidän vanhemmiltaan kerätyillä aineistolla. Tulin itse tähän aiheeseen vähän eri näkövinkkelistä ja keskityin nimenomaan alle 15-vuotiaisiin ja toisin kuin aiemmassa vertaisarvioidussa tutkimuksessa, aineistoa ei kerätty lapsilta itseltään jo pelkästään pro gradu -tutkimuksen rajallisuuden vuoksi. Toki olin erityisen kiinnostunut siitä, onko vanhempien ympäristötietoisuudella tai -asenteilla vaikutusta heidän kasvatuksessa tekemilleen valinnoille, linjauksille tai tavoitteille. Ihmisen käyttäytymiseen liittyvässä tutkimuksessa oleellinen kysymys lähes aina on se, kuinka paljon loppujen lopuksi voidaan vetää johtopäätöksiä ihmisten subjektiivisista arvioista. Saavatko arviot omasta toiminnasta värikynää tai onko kuva itsestä ja omasta toiminnasta syystä tai toisesta vääristynyt? Tämän kaltaisia asioita pohditaan lisää tutkimuksen onnistuneisuutta arvioidessa.

2.1.4 Huolestuneisuus, ahdistus ja kieltäminen

Ihmismielelle ja yhteisölliselle toiminnalle tyypillisesti tieto ei monesti johda toivottuun toimintaan ja muutokseen. Esimerkiksi norjalainen Kari Marie Norgaard (2011) on tutkinut, miksi ihmisten aktiivisuus ja huoli ympäristöasioissa tuntuu vain vähenevän sitä myöten, mitä enemmän tietoa ongelmien laajuudesta on, ja ympäristötietoisuus elää kuin irrallisena jokapäiväisestä arjen elämästä (Norgaard, 2011, s. 1–6). Johtopäätökset pohjautuvat pääosin Norgaardin (2011, s. 231–236) etnografiseen tutkimukseen norjalaisessa Bygdabyn 14 000 asukkaan kokoisessa syrjäisessä kunnassa. Tulokset osoittivat, että yleinen reagoimattomuus on tuotettu jokapäiväisissä kulttuurisissa toimintatavoissa ja johtaa niin kutsutun kiistämisen sosiaalisen järjestelmän rakentumiseen (the social organization on denial), jossa ajatukset ja tunteet toistuvasti mykistetään, jotta voitaisiin suojella identiteettiä ja toimijuutta sekä jaettuja näkemyksiä todellisuudesta. Eräs erittäin mielenkiintoinen seikka on Norgaardin kuvailema etuoikeutettujen prekaarius, joissa valtaapitävät ja hyvinvoinnissa elävät ihmiset ovat itse olennaisesti synkkyuden aiheuttajia, mutta kyvyttömiä kohtaamaan ja taistelemaan maailman monia vääryyksiä vastaan, aina sodasta ja muusta inhimillisestä kärsimyksestä ekologisiin kriiseihin. Tällaisten asioiden kohtaamisen vaikeus on inhimillisesti ymmärrettävää, mutta yhtä lailla voidaan kritisoida ongelmien sivuun lakaisemista ja entisten tuhlailevien elämäntapojen jatkamista. (Norgaard, 2011, s. 207–220.) Kasvatuksen viitekehyksessä ajatuksia herättää etenkin seuraava suora lainaus:

“If all we need to do is better educate or better socialize the population as a whole to the moral consequences of their actions, we can say that our social system is basically fine. It might require only a little tinkering. It is when we apply lenses of both compassion and critique, however, that we see the complexity of human nature, the complexity of our globalized society, and the real challenges to both that climate change brings forth.” (Norgaard, 2011, s. 218)

Muutoksen esteet ovat syvällä toimintamme etiikassa. Moderni itseään rationaalisena ja maallisesta riippumattomana pitävä subjekti on hyvin irrallinen siitä fossiiliselle polttoaineelle perustuvasta todellisuudesta, jossa tuotanto on suoraan yhteydessä kulutukseen, materia on yhteydessä sosiaaliseen, jäte

syntyy tuotteista ja seuraukset ihmisten toiminnasta. Lukemattomat yhteisöt ovat ja ovat olleet kollektiivisesti kyvyttömiä myös tämän takia. Vasta fossiiliset polttoaineet mahdollistivat tuotannon, joka orjuuttaa työntekijöitä, ilman että tuotteiden loppukäyttäjä edes ymmärtää sitä. Avaimena muutokseen on irrottautua tästä ympäristöstä irrallisuuden illuusiosta, jollaista luuloa ei ole niillä subjekteilla eli ihmisillä jotka tänäkin päivänä elävät ekologisesti kestävässä yhteisöissä. (Vadén & Salminen, 2018.)

Arjessa empiirisesti havainnoiden itse kukin on voinut huomata, että tiedostettu ympäristöongelmien laajuus aiheuttaa ahdistusta, keskustelujen ja vastuun välttämistä ja kieltämistä. Tässä kieltäminen, englanninkielisessä tutkimuksessa *denial* viittaa psykologiseen puolustusmekanismiin, jossa ongelman tai todellisuuden olemassaolo kiistetään (Merriam-Webster, 2018). Esimerkiksi Panu Pihkala (2017) tutkii erityisesti ympäristökysymysten henkisiä ulottuvuuksia ja sitä, miten käsitellä ja päästä yli ympäristöahdistuksen nostamien kysymysten, jotka liittyvät olemassaolon tarkoitukseen ja mielekkyyteen. Monitieteellisessä psykologispainotteisessa kirjallisuudessa käsitellään kognitiivista vinoumaa, eli tapaa painottaa ja valikoida tietoa. Kokonaisilmiöön vaikuttavat joukkopaine, ilmastonmuutoksen vaikea kokonaiskuvan hahmottaminen, ja niin sanottu kognitiivinen dissonanssi. Tämä on ristiriita ja epäsuhta samanaikaisten käsitysten, tunteiden ja toiminnan välillä ja aiheuttaa psyykkistä jännitettä. (Pihkala, 2017.) Tutkittuaan syitä yhteisölliseen järjestömyyteen ja sekä yksilöiden, että yksilöiden omien uskomusten vastaiseen, välinpitämättömyyteen toimintaan Thomas Szanto (2017) löysi sosiaalis-psykologisia mekanismeja, jonka keskiössä on etenkin ryhmäajattelu. Szanto väittää, että niin sanottu spiraalinen käytännön järjestömyys osittain johtuu ja korreloi tunnehallinnan ristiriitojen kanssa sekä yksilöiden, että niiden yhteisöjen kohdalla joihin he identifioituvat. (Szanto, 2017.)

Lapsuuden luontosuhteen kehittymiseen liittyy yleensä kauneutta ja hyvää oloa, mutta jos lapselle ennen luotoelämyksiä tarjotaankin lähinnä uhkakuvia, pelosta (ja torjunnasta) saattaakin tulla hallitseva luontoon liittyvä tunne. Liian pitkään lapsia ei voi tiedolta silti suojella ja keskeistä onkin, että aikuiset eivät heijasta omia käsittelemättömiä tunteitaan lapsiin. (Pihkala 2017b, s. 35–38.) Uhkakuvien ja pessimismin sijasta kasvatuksessa, jokaisella

kasvatuksen areenalla, tarvitaan toivoa. Maria Ojala (2012) on nuoria koskeneessa tutkimuksessaan kysynyt, että voiko toivo kuitenkin olla vain näennäistä optimismia, vai johtaako se ympäristöystävälliseen toimintaan sitoutumiseen, kun tutkimuksessa on kontrolloitu arvot, sosiaalinen vaikutus, valistuneisuus ja sukupuoli. Käytetty rakentavan toivon käsite viittaa muun muassa luottamukseen toisia toimijoita kohtaan, sekä tapaan uudelleenarvioida asioita positiivisesti. Rakentava toivo vaikuttaa positiivisesti ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen, kun taas tosiasioden kieltämiselle perustuva toivo korreloi merkittävästi negatiiviseen vaikutukseen ja ympäristöstä piittaamattomaan käyttäytymiseen. Tärkeinä ympäristökasvattajien (tässä korostetusti opettajien) tavoitteina Ojala toteaaakin olevan sellaisen toivon ja toimijuuden tukemisen, joka pitää sisällään luottamusta muihin yksilöihin ja sosiaalisiin instituutioihin, sekä kyvyn ajatella ja keskustella kriittisesti. Lisäksi on tärkeää tunnistaa ja kohdata rakentavasti toivo, joka lepää vääristävän asioiden kieltämisen varassa ja auttaa kielteisten tunteiden kanssa. (Ojala, 2012.)

Kasvattajan täytyy käsitellä omat surun, pelon ja syyllisyyden tunteensa voidakseen pitää yllä toivoa ilman asioiden vähättelyä. Uusien ja parempien ideoiden ja toimintatapojen kehittäminen ja esimerkiksi yhteisölliseen ympäristöasioita edistävään toimintaan osallistuminen jokseenkin edellyttää tätä alustavaa työtä. Vanhempina me kasvamme sekä omien tunteidemme käsittelijöinä, että pyrimme tukemaan lapsia omien tunteidensa kanssa. Muutoksen näkyminen konkreettisesti toiminnassa ja elämäntavoissa on hidasta, pystymmekö psykologisella tasolla muuttumaan kyllin nopeasti? Emme ainakaan ilman avointa, kriittistä ja ehdottomasti demokraattista keskustelua. Ahdistus ja kyvyttömyyden tunteet, toisaalta myös itsekäs mukavuudenhalu aiheuttavat monesti vaientamista ja vähättelyä jokapäiväisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä, myös perheen arjen tasolla.

Keskustelu hyvinvoinnista, kestävydestä, toivosta, tiedosta ja inhimillisestä hyvydestä eivät kenties mene kuitenkaan kyllin syvälle tarvittavan nopean muutoksen edistämisessä. Veli-Matti Värri (2018, s. 20–27) toteaaakin, että todellinen muutos edellyttää ihmiskäsityksen, aikamme merkitysten ja kasvatuksen kriittistä tarkastelua ja tiedostamattoman psykodynaamisen maailman tasolle menemistä. Yhteenvetona tästä luvusta

voi vetää vähintään sen, että muutos täytyy olla sosiaalisesti hyvin perustavanlaatuinen. Teoreettiseksi kiintopisteeksi valitsemani ekososiaalinen sivistys korostaa yhteistoiminnan merkitystä ja toivon ylläpitämisen tärkeyttä. Teoriassa jatkankin seuraavaksi ekososiaalisen sivistyksen rakennusaineisiin.

2.2 Ekososiaalisen sivistyksen osa-alueet

Arto O. Salosen ja Marjatta Bardyn (2015) maalaama ekososiaalisen sivistyksen ajatus lähtee tarpeesta herättää luottamusta tulevaisuuteen sekä laajaa keskustelua hyvinvoinnin tekijöiden tärkeysjärjestyksestä. Moraalisten ja hyveellisten kasvatustavoitteiden jäädessä markkinatalouden kilpailuideologian jalkoihin elämä ja elävien väliset suhteet köyhtyvät. Markkinaehtoistunutta materiaalista maailmaa voidaan pitää yllä sillä, että kansalaiset eivät tunnista, minkä verran materiaalista hyvää heille riittää. (Salonen & Bardy, 2015.) Aikaamme voi nähdä leimaavan tai uhkaavan modernin itseohjautuvan yksilön ihanne kilpailuyhteiskunnassa. Kulttuurisen merkityshorisontin ajallisuus on aiheen kannalta keskeinen käsite. Tämä tarkoittaa tiivistelmää historiallisen aikakauden hegemonisista moraaliperiaatteista, aatteista, toiveista, ideaaleista ja päämääristä, jotka yleensä kyseenalalaistamatta muodostuvat toimintamme pohjaksi sosialisoinnin ja individuaation kautta (Värri, 2015, s. 101). Leimaako kulttuurista merkityshorisonttiamme itsekkyyksi? Yleinen näkemys menestyneisyydestä tuntuu hyvin kapealta ja toiveemme ovat liialti sidottuja tuotteisiin, pankkitiliin ja sen kasvattamiseen liittyvään kunnianhimoon. Kilpailun eetoksen ongelma on mielestäni merkittävä ja viittaankin vielä myöhemmin Jani Pulkin (2017) aihetta käsitelleeseen väitöskirjaan. Vaikka nykyihmisen kuva ei moraalista näkökulmasta olisikaan aivan näin pessimistinen, lajina olemme tuhoamassa elinehtoja sekä itseltämme että lukemattomalta määrältä muita lajeja. Todisteita on aivan riittävästi jo sen toteamiseen, että keskitämme energiamme väärin asioihin. Median määrä ja mediassa ja muussa keskustelussa jatkuvalla syötöllä vääristyvä kuva ”tavoiteihmisestä” luo aivan liikaa riittämättömyyden tunnetta, pahoinvointia ja hämmennystä siitä mihin erityisesti kasvavan ihmisen pitäisi pyrkiä.

Ekososiaalisen sivistyksen perustana on ymmärtää mitä vapauksia

ja vastuuta ihmisellä on maailmassa, jossa tunnustetaan riippuvuudet luontoon ja muihin ihmisiin. Tässä sivistyskäsityksessä elämää ylläpitäviä tekijöitä tarkastellaan seuraavassa järjestyksessä: ekologisten kysymysten ensisijaisuus, ihmisoikeuksien luovuttamattomuus ja viimeisenä vakaana, oikeudenmukaiseen jakoon perustuvan talouden vaaliminen, jonka tarkoituksena on varmistaa ihmisten perustarpeiden täyttyminen. Todellisuus vääristyy, jos emme tunnista luonnon, sosiaalisen ja talouden yhteenkietoutumia, kiertokulkuja ja keskinäisriippuvuuksia. Näiden tunnistamattomuus aiheuttaa maailmassa epätasa-arvoa välittömien rahallisten tuottojen ajaessa ekologisten ja eettisten kysymysten edelle. (Salonen & Bardy, 2015.) Lopulta se koituu häviöksi kaikille, etenkin jos asiaa tarkastelee biologin näkökulmasta: Maria Katajavuori (2018) vertaa ihmisen lajityypillistä itsetuhoisuutta muihin samanlaisia toimintamalleja käyttäviin lajeihin – lyhytnäköisyytemme voi hyvinkin johtaa omien elinehtojemme tuhoutumiseen ollessamme itsekkäiden hetkellisten halujen viettävinä (Heikkinen, 2018).

Psykologiaan perustuvien selitysten rinnalla evolutiivinen näkökulma saattaisi osittain selittää kollektiivista kyvyttömyyttämme, vaikka ihmis- ja yhteiskuntatieteissä tällaista näkökulmaa karsastaisikin. Keskinäisriippuvuuksien ja elämän ylläpitävien ensisijaisuuksien ymmärtäminen ja etenkin tarvittavat muutokset ovat vaikeita kollektiivisesti, yhtä lailla yksilön ja tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena olevan arkisen kasvatuksen näkökulmasta.

2.2.1 Keskinäisriippuvuus

Ihmiset toimivat luonnon, talouden ja sosiaalisten prosessien risteymissä. Ajattelu voi eri syistä kapeutua ja segmentoitua niin, että asioiden yhteydet ja keskinäisriippuvuudet eivät olekaan selviä. Tämä johtaa esimerkiksi sosiaaliseen epäoikeudenmukaisuuteen, sekä luo niin sanottua epätaloudellista taloutta, jossa ekologiset haitat nielevät saavutettuja voittoja. Talouden, luonnon ja ihmisten sekä ihmisyhteisöjen välillä on lukemattomia riippuvuuksia, kiertokulkuja ja yhteenkietoutumia. Kyky systeemiajatteluun on erittäin tärkeätä, jotta on ensinnä mahdollista käsittää toimintamme vaikutukset

laajalti globaalissa taloudessa. Systeemisen ajattelun ja näkemyksen myötä on helpompi ymmärtää myös se, että muutos ei voi tapahtua vain paikallisesti, paikallisen ja globaalin tulevaisuus on yhteinen. Oppimisprosesseissa tavoitteena on entistä kokonaisvaltaisempi ja tarkempi käsitys ja kokemus olemassa olevasta. (Salonen & Bardy, 2015.) Näen tämän viestin välittämisen eräänä tärkeänä kasvattajien ja aktiivisten kansalaisten tehtävänä. On jo melko laajalti tiedostettua, että esimerkiksi ilmastonmuutos iskee pahimmin tietyille alueille, monesti jo kuivuudesta tai heikosta elintasosta kärsiville alueille. Yhtä lailla muutos voi tuoda arvaamattomia seurauksia mihin tahansa. Meidän valintamme ovat niin monessa kohtaa yhteydessä muiden ihmisten – ja eläinten oloihin jossain välittömän tietoisuutemme ulkopuolella. Keskinäisriippuvuudet risteävät niin luonnon, sosiaalisen ja talouden järjestelmissä.

Emme helposti tiedosta tai tunnusta arkisesti kuluttamiimme asioihin liittyviä kiertokulkuja globaalissa taloudessa, jos emme saa tietoa tai mahdollisuuksia niitä huomata. Karusti ajateltuna markkinatalouden toimijat myös hyötyvät siitä, kun ihmiset eivät kykene tunnistamaan mitä heidän kuluttamiensa tuotteiden tai palvelujen kiertoon kokonaisuudessaan liittyy. Ruoassamme käytetään paljon ainesosia, joiden ylikulutuksen vuoksi kokonaiset ekosysteemit ovat vaarassa toisella puolella maapalloa, jatkuvasti kasvava elektroniikkajäte kuljetetaan toisaalle, jossa se aiheuttaa mittavasti sekä ekologisia, että sosiaalisia haittoja. Erilaisten sertifiointijärjestelmienkin keskellä on todella vaikea saada täysin luotettavaa tietoa esimerkiksi vaatteidemme valmistusprosessin eettisyydestä ja kestävydestä, minkä takia yhä useammat panostavat myös mahdollisimman lähellä valmistettuihin vaatteisiin, joiden matka ensimmäisestä kuidusta lähtien on jäljitettävissä. Lähtökohtaisesti emme hyväksy työntekijöiden oikeuksien polkemista tai terveyden vaarantamista missään päin maailmaa, mutta vahingossa voimme kuitenkin ostaa juuri sellaisia tuotteita, jotka on valmistettu huonoissa oloissa, kuljetettu pitkien matkojen päästä kemikaalein kyllästettynä ja niin edespäin. Ekologisen sivistyksen perustana on tapa tarkastella ekologisia ja sosiaalisia kysymyksiä yhdessä kaikessa kompleksisuudessaan, sekä välttämättömyys sisäistää elämää ylläpitävien asioiden tärkeysjärjestys (Salonen & Bardy, 2015).

2.2.2 Vastuullisuus

Vastuullisuutta edeltää kyky asettua toisen asemaan ja halu pitää huolta toisista, vastuullisella ihmisellä on moraalista mielikuvitusta ja vahva eettinen pohja toiminnassaan. Ekologisen sivistyksen käsitteenä erityisen tärkeää on huolenpidon piirin laajuus, huolehtiminen ylittää maantieteelliset, etniset ja sukupolvien rajat, sekä ulottuu muihin eläviin olentoihin. Jokaisen yksilön, sekä organisaation, vastuuna nähdään myös kulutettujen resurssien kierron huomioiminen niin, että tulevat sukupolvet saavat samanveroiset tai paremmat mahdollisuudet elää ja toimia kuin edeltäjänsä. (Salonen & Bardy, 2015.) Yritysvastuu on erittäin keskeinen aihe, koska se liittyy toki siihen, että yksilöllisellä tasolla on edes mahdollista tarkastella kulutettujen hyödykkeiden kiertoa. Mielipiteet sen suhteen vaihtelevat, kenellä tai millä toimijalla pääasiallinen vastuu kussakin ympäristö- tai sosiaalisessa asiassa on. Jos asettaisimme esimerkiksi tavoitteeksi ulkomailta tuotujen elintarvikkeiden kuljetuspäästöjen vähentämisen, voimme kysyä, että onko vastuu ensinnä kuluttajilla (jotka ovat jo tottuneet hyvin laajoihin valikoimiin), yrityksillä (joille kysyntään vastaaminen on liiketoimintaa) vai poliitikoilla (jotka eivät ikinä voi miellyttää kaikkia yhteiskunnan tasoja). Esimerkiksi Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra (2015) muistuttaa yksilöllisestä ja perhetason vastuusta tavoittellessa kaikki tasot läpäisevää muutoksien sietokykyä (resilience). Arjen tasolla vanhempana kyky kasvattaa vastuunottokykyisiä ihmisiä on toki ollut tärkeää yleisellä tasolla aina, mutta kasvattajan asenne siitä, kenelle ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvistä valinnoista vastuu kuuluu, toki vaikuttaa ekososiaalisen sivistyksen vahvistumiseen.

Salonen ja Bardy (2015) näkevät, että kasvattajalle keskeisintä on herättää vastuullisuus joko ihmisten tai ihmisen ja luonnon välille. Itse ajattelen, että erillisen yksilön on helppo pitää vastuullisesti huolta pienestä piiristä ja kenties omasta elinalueestaan ja silti epäonnistua tai olla haluton pitämään huolta ympäristöstä ja ihmisistä globaalisti. Kuten aiemman tutkimuksen perusteella on todettu, kollektiivista kyvyttömyyttä voi osaltaan selittää perheissä vallitsevat kommunikaatiotavat ja esimerkiksi kieltämiseen perustuvan selviytymistrategian hallitsevuus. Kenties osaltaan on myös kyse kyvystä tavoittaa riittävää onnea elämässä. Kirjailija Mark Manson (2016) on

onnellisuuteen liittyvissä pohdinnoissa väittänyt, että ajassamme on nähtävissä paljon uhriutumista, sitä ettei oteta vastuuta omista elämänvalinnoista, ja onnen edessä on oma kyvyttömyys kohdata sekä oma, että maailman epätäydellisyys ja vastuun ottaminen molemmista. Lapsen esimerkiksi ihmetellessä, miksi palmuöljytuotteita ei pidä ostaa (ja sen jälkeen miksi eläimiltä tuhotaan kodit), monet vanhemmat näkevät vastuunaan selittää öljyn kierron kapitalistisessa järjestelmässä niin hyvin kuin osaavat. Eikö tällainen arjen vastuullisuus jo ole pientä vastaiskua muun muassa Värin (2018, s. 95) kuvailemaa vaihtoehdottomalta tuntuvaan ylikulutuksen kulttuuria vastaan? Nähdä vaivaa, kun helpompi olisi olla ajattelematta ja selittämättä asiaa lapselle, ulkoistamalla tuo työ muille?

2.2.3 Kohtuullisuus

Kohtuullisuus on sen määrittelemistä, mikä on riittävää. Maailman vauraan osan kulutuksen kohtuullistaminen voisi vapauttaa voimavaroja niille, joilla on pulaa perustarpeista, ollen näin myös rauhantyötä ja globaalia solidaarisuutta. Yksipuolisesta materiaalsen vaurauden tavoittelusta koituu usein yksilöllisellä tasolla stressiä, pahoinvointia, yksinäisyyttä ja epäekologista käyttäytymistä. Tavoitteiden uudelleenmäärittelyyn liittyy tarpeiden ja halujen erottaminen, sekä vapaus yleensä ulkoisesti liikkeelle laitetuista riittämättömyyden ja tyytymättömyyden tunteista. Kulttuureja vertailevissa tutkimuksissa on monesti osoitettu, että materiaallinen vauraus ei synnytä onnellisuutta tai tyytyväisyyttä. (Salonen & Bardy, 2015.) Myös ekologisen sivistyksen varhaisena teoretisoijana Arne Naess (2008) toteaa, että todellisesti postmoderni ja kestävä kulttuuri voi syntyä vasta siitä kun materiaalisesti vauras ihmisosa tavoittaa uudelleen käsityksen siitä, mikä on riittävää (Naess, Drengson & Devall, 2008).

Syvällistä ja rehellistä keskustelua siitä, mikä lisää onnea ja merkityksellisyyttä ihmisen elämässä, tarvitaan aina. Planeetan ekologisen tasapainon kannalta ongelmallista on toki se, että onni ja kokemus täydestä elämästä on todennäköisesti hyvin saavutettavissa kaiken ylikulutuksen keskelläkin. Materiaallinen vauraus ei kenties ole onnen tae, mutta ei myöskään

este. Monimutkaisessa kulttuurin, sosiaalisen ja historiallisen kerrostumassa syntyneet merkityshorisontit ovat kuitenkin muuttuneet ennenkin, joten kasvatuksessa voidaan pyrkiä vaikuttamaan siihen, minkälaista inhimillistä toimintaa pidetään tärkeänä ja mistä annamme toisillemme tunnustusta. Veli-Matti Värri (2015) on pureutunut muun muassa edeltävään tavoitteeseen liittyen Merleau-Pontyn ja Lacanin käsityksiin maailmassa olemisesta ja tietoisuusfilosofiaa sekä päämääräsuuntautunutta metafysiikkaa kyseenalaistaviin näkemyksiin. Voidaan nähdä, että meitä liikuttaa elämänvoimana halu toisen yhteyteen, halumme määrittyä toisten antaman tunnustuksen kautta. Halu on sekä hedonistista, että ideologista ajan merkitysnäkökentässä. Toimintatapojen ja halujen perustavanlaatuinen muutos vaatii siis ehdottomasti sitä, että toisilta saatu tunnustus liittyisi kestäviin arvoihin ja valintoihin. (Värri, 2015, s. 109–116.) Jos onnellisuutta määrittelee se, mitä ajattelemme meistä jäävän jälkeen, niin emme kai ainakaan halua kasvattajina jättää jälkeemme entistä kestävämmämin eläviä ihmisiä? Yleisessä keskustelussa toivoisi lisää tunnustusta ihmisille, jotka ajavat ympäristö- tai yhteiskunnallisia asioita, toisinaan nähtävän pilkkaamisen ja vähättelyn sijaan.

Sosiaalisia, kulttuurisia ja henkisiä puolia voidaan tyydyttää ja kasvattaa rajattomasti. Aika ajoin kuulee kerrottavan tarinoita (länsimaisista) ihmisistä, jotka ovat päättäneet hypätä ulos niin sanotusta oravanpyörästä. Sisäiseen kasvuun ja hyvinvointiin voi liittyä myös materiaalisen kulutuksen väheneminen. Tarinat suuristakaan elämänmuutoksista eivät silti sulje ulos sitä, etteivätkö samaiset ihmiset silti esimerkiksi matkustaisi lentokoneilla. Jokin elämänalue voi materiaalisesti kaventua, mutta yksilöllisen hiilijalanjäljen näkökulmasta se ei välttämättä riitä. Toisaalta on niin monta tapaa kompensoida kulutustaan jollain alueella, vaikka ei toisen asian suhteen ”mallioppilas” olisikaan. Kohtuullisuus on yksilöllisellä tasolla erittäin vaikea määritellä, koska kokemus vauraudesta on verrannollinen omaan kulttuuripiiriin. Jos kyse on naapurin ”päihittäminen” vauraudessa, onko lähestyminen kohtuuteen tervettä vasta silloin kun ihminen onnistuu kasvamaan henkisesti ulos kyseisestä kilpailuasetelmasta? Kohtuuteen kasvattaminen monilla elämän osa-alueilla ei ole lainkaan yksioikoinen asia kuluttajaihmissä ja kilpailuun keskittyvässä kulttuurissa. Palaan

ajatuksiin kilpailun kulttuurin ongelmallisuudesta myös seuraavaksi ihmistenvälisyyden alla.

2.2.4 Ihmistenvälisyys

Ekososiaalisen sivistyksen käsitteen alla ihmistenvälisyys tarkoittaa etenkin yksilöiden mahdollisuutta osallistua yhteisölliseen toimintaan ja tulla hyväksytyksi itsenään. Yhteenkuuluvuuden tunne on yhteydessä hyvinvointiin ja sitä myöten ekologisuuteen, sillä omistamisen merkitys vähenee ystävyyden ja osallisuuden toteutuessa. (Salonen & Bardy, 2015.) Yhteiskunnan kilpailullisuus vähentää yhteisöllisyyttä ja markkinaehtoisessa yhteiskunnassa kysyntää myös usein synnytetään riittämättömyyden tunteilla, jota vertailusta ja kilpailusta syntyy (Marglin, 2008). Tärkeä osa vastuulliseen ja kohtuulliseen elämäntapaan kasvamisessa on se, että omanarvontunto tai itseluottamus kasvattaa kyllin vahvan kuoren jatkuvia ärsykeitä kohtaan, jotka viestivät, että sinä et vielä tällaisenaan riitä.

Kilpailun kulttuuri liittyy jatkuvan talouskasvun tavoitteluun, jota pidämme niin itsestään selvänä. Tämä kulttuuri on yhteydessä myös kestävämmään elämäntapaamme ja järsii mahdollisuuksia ekososiaalisesti kestävämmän ihmiskunnan alta. Jani Pulkki (2017) kuvailee väitöskirjassaan hienosti sitä, kuinka kilpailun eetos on ristiriidassa ekososiaalisten hyveiden kanssa. Hyväntahtoisuus ja muiden auttaminen jää omien etujen tavoittelun varjoon ja ihanteen mukaisesti kilpailijaihminen opettelee suhtautumaan sekä muiden että omiin häviöihinsä välinpitämättömästi. Pulkki viittaa Aristoteleen hyveetiikan malliin, johon sisältyy jalomielisyys, anteliaisuus, auttavaisuus ja suurisieluisuus, jotka voimme hyvin nähdä myös ekososiaalisina hyveinä. (Pulkki, 2017, s. 1–19.) Pulkki väittää, ettei ole olemassa arvovapaita perusteita, joilla määritellään kaikilta vaadittava kilpailukyky (kuten tuotantolaitoksilta), jotka sopisivat yksilöllisyyttä, luontoa ja demokratiaa kunnioittavaan näkökulmaan. Toiveena on, että kasvattajat keskittyisivät hyvien ihmisten kasvattamiseen pelkoa ylläpitävän kilpailuideologian ulkopuolella. (Pulkki, 2017, s. 181–183.) Salonen ja Bardy viittaavat muun muassa Abraham Maslowin (1960) teoriaan, jossa henkisen kehityksen huippuna nähdään täysi ihmisyyys, jonka keskiössä on liittyminen muihin sekä

altruismi. Anteliaisuus on lapsille tyypillistä ja kasvattajien pitäisikin tukea altruismia ja myötätunnon kehittymistä. (Salonen & Bardy, 2015.)

Kuluttajaihminen on kasvatuksen tulosta. Esimerkiksi mahdollinen jatkuva riittämättömyyden tunne saa ihmisen sekoittamaan tarpeet ja halut keskenään – jotain tarvitaan koko ajan täyttämään riittämättömyyden aukkoa ja kuluttamaan kiihtyvällä tahdilla. Martha C. Nussbaum (2011) puhuu sellaisen koulutusjärjestelmän ja kasvatuksen puolesta, jossa asetetaan humanistinen sivistys ja ajattelun taidot talouskasvun edelle. Hän kuvailee monessa kulttuurissa valtaa ottavaa järjestelmää, jossa arvostetaan ensisijaisesti teknistä ja luonnontieteellistä tietoa talouskasvuun johtavana reittinä. Yksipuolinen käsitys siitä mitkä taidot tai tiedot ovat arvokkaita ei kuitenkaan valitettavasti johda lopulta ihmisten parhaaksi tai edes välttämättä siihen kovasti tavoiteltuun talouskasvuun. Hyvin perustellen Nussbaum peräänkuuluttaa koulutusta, joka kasvattaa humanistisesti sivistyneitä, empaattisia ihmisiä, jotka ovat kykeneviä osallistumaan demokratiaan. Vastuuntuntoinen, myötätuntoinen ja muita kunnioittava ihminen kykenee harkitsemaan itseään laajempia, kansakuntaa ja maailmaa koskevia päätöksiä. (Nussbaum, 2011, s. 43–62.) Nussbaum toki myöntää, että suuri osa moraaliin kasvamisesta tapahtuu kotona ja vertaisten kanssa. Mielestäni on kuitenkin tärkeätä ajatella myös vanhempana näiden asioiden yhteyttä ja sitä, millaista esimerkkiä itse kenties välittää – keskittykö elämässään pontevasti kunnianhimoisten rahallisten ja materiaalistien tavoitteiden saavuttamiseen vai arvostaako lukemattomia muita asioita sekä itsessään että muissa ennen sitä.

Melko harva ihminen tietoisesti asettaa taloudelliset tavoitteet omassakaan elämässään tärkeimpien asioiden joukkoon, mutta keskiluokkainen elämäntapamme tuntuu meille niin tavanomaiselta, että on vaikea hahmottaa kuinka paljon luonnonvaroja itse asiassa tuhlaamme. Se kuinka paljon henkilökohtaisesti maapallon varojen suurkuluttajana, kuluttamisen riemujuhlaan syntyneenä ja kasvaneena, tietää olevansa osa ongelmaa, on kivuliasta ja vaikeasti kohdattavaa tietoa, psykoanalyttisesti sanottuna traumaattista tietoa. Esimerkiksi Antti Saari (2017) käsittelee tutkimuksessaan selittämättömän ja oudon, 'uncanny', haastetta ekologiseen tietoisuuteen kasvattamisessa. Dystopioissa ja todellisuudessa luonto tai kuvat

luonnosta ja sen ilmiöistä muuttuvat kauniin ja ihmeellisen ylevistä joksikin käsittämättömäksi, tapahtuu jotain, jonka alkuperää ei osata selittää, saati sitä mihin se vielä johtaa. Käytetty Freudin (1919) 'uncanny' viittaa kavahtuttavaan aavemaisuuden kokemukseen. Saari suosittelee, että luontosuhteessamme ei juututa käsityksiin, että ympäristömme olisi jotain hallittavissa olevaa tai sellaista, johon meidän pitäisi lähteä rakentamaan uutta suhdetta, koska emme ole koskaan olleet siitä irrallisiakaan. Kasvatuksessa pitää kyetä käsittelemään ahdistavaa ekologista tietoa, eli uuden ympäristöön liittyvän tiedon keräämisen lisäksi oppia käsittelemään jo tiedettyä, torjuttua ja eristettyä, myös vastustettua, traumaattista tietoa. (Saari, 2017.) Yhteisesti toimeen on ryhdyttävä eilen, mutta globaalisti haaste tuntuu käsittämättömältä. Nykyisillä vanhemmilla ja kasvattajilla on suuri vastuu ja haaste kohdata faktat ja alkaa toimia yhdessä. Olen teoreettisessa osuudessa esittänyt perusteluita kasvatuksen ja ekososiaalisen sivistyksen tärkeydestä paremman maailman rakentamisessa, ja täten myös kodeissa tapahtuvan ympäristökasvatuksen tutkimiselle. Toisaalta olen siinä määrin esittänyt omaan tutkimusaiheeseeni liittyvää aiempaa tutkimusta, jonka olen nähnyt olevan oleellista tämän tutkimuksen rajausten puitteissa. Seuraavaksi kerron mitkä kysymykset rajaavat tutkimusta ja sen jälkeen siirrytään metodologiaan ja tuloksiin.

2.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää alle 15-vuotiaiden lasten vanhempien ympäristöasenteita ja ympäristökasvatuksen olennaisuutta arjessa. Mitkä asiat voivat taustalla vaikuttaa esimerkiksi siihen, kuinka usein perheessä keskustellaan ekososiaalisen sivistyksen kulmakivistä, eli vastuullisuudesta, kohtuullisuudesta ja ihmistenvälisyydestä? Tutkimuskysymykset muotoutuivat seuraavasti:

1. Ovatko vanhemmat huolestuneita ilmastonmuutoksesta ja yhteiskunnan tilasta ja uskovatko he yksilön vaikutusmahdollisuuksiin?
 - a) Onko vanhempien usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin yhteydessä ekososiaalisten kasvatustietokustelujen ja arkisen ympäristö- tai luontoaiheisiin liittyvän arkisen toiminnan tiheyteen?
 - b) Onko huolestuneisuuden taso yhteydessä ekososiaalisten kasvatustietokustelujen ja arkisen ympäristö- tai luontoaiheisiin liittyvän toiminnan tiheyteen?

HYPOTEESSI 1: vanhempien usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin korreloi positiivisesti sekä ekososiaalisiin aiheisiin liittyvien keskustelujen, että ympäristö- ja luontoaiheisiin liittyvän toiminnan tiheyden kanssa.

HYPOTEESSI 2: Koettu huolestuneisuuden taso korreloi positiivisesti sekä ekososiaalisiin aiheisiin liittyvien keskustelujen, että ympäristö- ja luontoaiheisiin liittyvän toiminnan tiheyden kanssa.

2. Muodostuuko vanhemmista toisistaan eroavia ryhmiä sen suhteen, mitä toimijoita ja toimintatapoja he pitävät tärkeinä kestävän ympäristön ja yhteiskunnan rakentamisessa?

3 TUTKIMUSMENETELMÄT

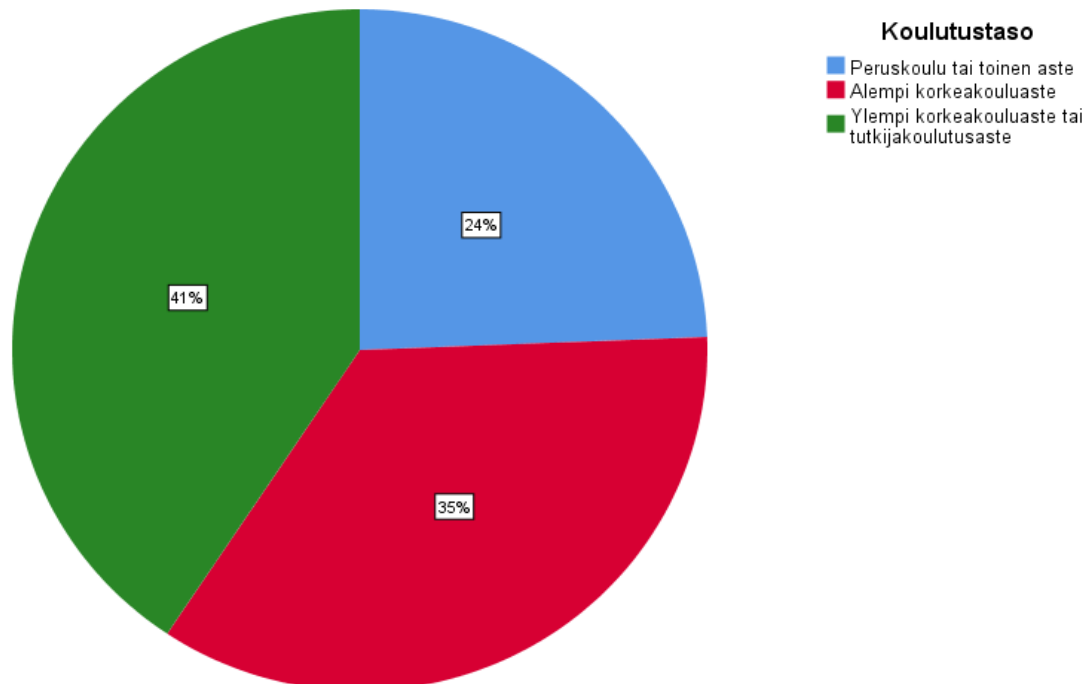
3.1 Aineisto

Aineisto kerättiin avoimella verkkokyselylomakkeella aikavälillä 30.5.–21.6.2018. Kohderyhmänä olivat vanhemmat, joiden perheessä oli vastaushetkellä alle 15-vuotiaita lapsia. Lomakkeen levitys toteutettiin Facebookissa, joka on internetissä laajasti käytössä oleva sosiaalisen median alusta (www.facebook.com) eli yhteisöllinen palvelu. Kanavan valintaan johtivat pohdinnat siitä, mitä kautta kohderyhmää voisi tavoitella kaikista laajimmin. Jaoin kyselypyynnön Facebookissa omalla sivullani eli aikajanalla sekä paikallisissa kyläryhmissä. Julkaisuani oli yhteensä jaettu 29 kertaa, joista suuri osa oli omaa verkostoa, mutta jakoihin sisältyi myös pari verkostoni ulkopuolista, jotka olivat jakaneet julkaisun esimerkiksi ympäristöaiheisen ryhmän sivuilla. Kaikkia jakoja ei suljettujen ryhmien yksityisyyden takia pääse tarkastelemaan. Verkkokyselylomake oli vastausten keräämisen kannalta toimiva ja nykyaikainen valinta – vastaamisen toivottiin olevan helppoa ja pienemmän kynnyksen takana osallistujille. Toisaalta myös saatu data oli kyselyn sulkeutumisen jälkeen käytännöllistä siirtää suoraan tilastoanalyysiohjelmaan.

Keräystavan johdosta kohdejoukkoa ei voi olettaa yhdistävän alle 15-vuotiaan lapsen vanhemmuuden lisäksi kuin kenties suomenkielisyyden. Alueellisesti omien jakojeni ja verkoston perusteella voi epäillä vastaajien olevan suurelta osin Pirkanmaalta, mutta siitä ei voi esittää mitään tietoa. Tavoittelin 150–200 vapaaehtoista osallistujaa saadakseni monipuolisesti toimivan tilastollisen aineiston. Vastauksia kertyi 125 kappaletta, jota käytin karsimatta tutkimuksen kokonaisotoksena ($N=125$). Hyvän tutkimuskäytännön mukaisesti yksilöiviä tunnistetietoja ei kerätty, jolloin yksittäisen henkilön vastauksia ei voi erottaa tuloksista. Aineistoa käytettiin ja käytetään ainoastaan pro gradu -tutkimuksessani. Nämä seikat mainittiin myös kyselyn saatteessa

aiheen, menetelmän ja tutkimuksen tavoitteen lisäksi (Liite 3).

Taustakysymyksissä osallistujilta kysyttiin koulutustasosta, asuinpaikan tyypistä ja kotitalouden kuukausittaisista tuloista yleisesti tutkimuksissa käytettyjen kategorioiden avulla. Vastaajista (N=125) 40 prosenttia oli suorittanut ylemmän korkeakouluasteen tutkinnon, 34,4 prosenttia alemman korkeakoulututkinnon ja 24 prosenttia toisen asteen tutkinnon tai peruskoulututkinnon. Kaksi vastaajaa (1,6%) eivät halunneet kertoa koulutustaastaan ja ne on jätetty ulos kuviosta selkeyden vuoksi. Havainnollistava piirakkakuviokuva löytyy alta (Kuvio 2). Verrattuna vuoden 2017 lopun Tilastokeskuksen viralliseen tilastoon Suomen 15-vuotta täyttäneestä väestöstä 31 prosenttia oli suorittanut korkea-asteen tutkinnon ja kaikkiaan 72 prosenttia tutkinnon perusasteen jälkeen (SVT, 2017). Tutkimuksessa korkeakoulutettujen osuus on siis jonkin verran korostuneempi kuin koko väestössä.

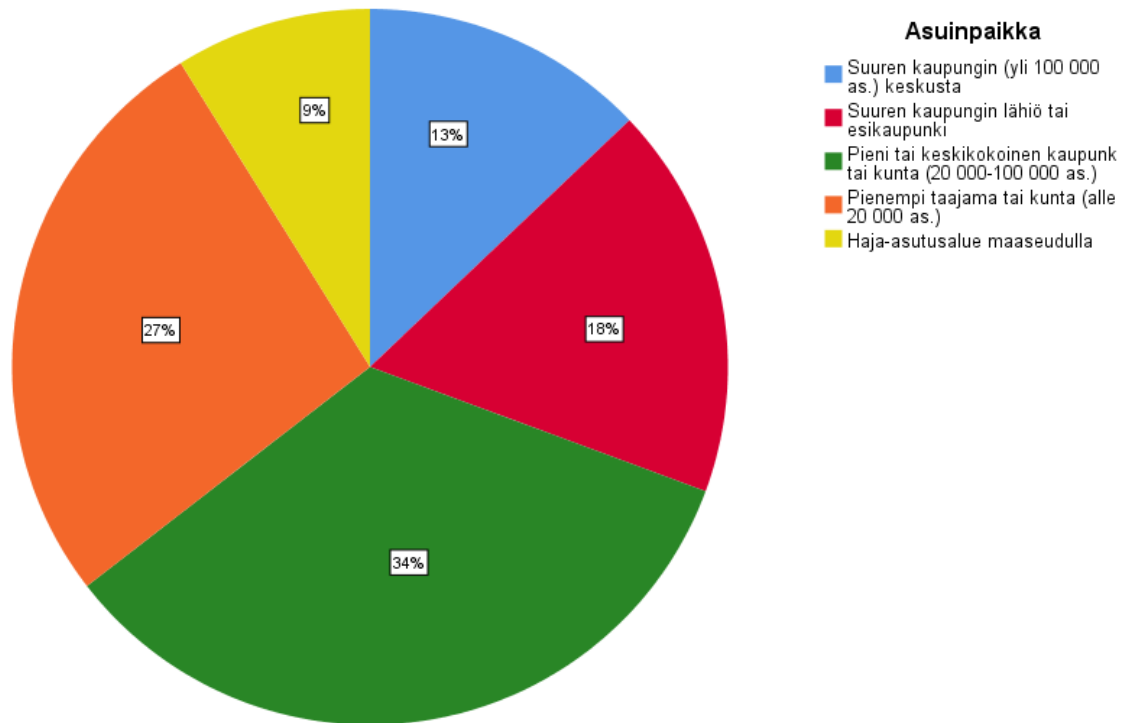
KUVIO 2. Vastaajien jakautuminen koulutustason mukaan (N=123).

Lisäksi kysyttiin vastaajien kotitalouden yhteenlaskettuja kuukausituloja, joiden jakautuminen näkyy seuraavan sivun taulukossa (Taulukko 1). Yhteensä 32 prosenttia vastanneista kotitalouksista jäi alle 3000 euron kuukausiansioiden. Pienituloisuus on melko korostunutta aineistossa, joka saattaa liittyä siihen, että toinen perheen palkansaajista on pienten lasten kanssa kotona, ura on vasta aluillaan tai muuta vastaavaa.

TAULUKKO 1. Kotitalouden keskimääräiset yhteenlasketut tulot veroja vähentämättä kuukaudessa:

Tulot, €	Henkilöä	Prosenttia
Alle 500 euroa	4	3,2
500–999 euroa	3	2,4
1000–1499 euroa	5	4,0
1500–2499 euroa	10	8,0
2500–2999 euroa	18	14,4
3000–4999 euroa	31	24,8
5000–7499 euroa	38	30,4
7500–10 000 euroa	10	8,0
En halua kertoa	3	2,4
yli 10 000 euroa	3	2,4
Yhteensä	125	100,0

Asuinpaikasta kysyttiin tutkimuksen kyselyssä asutuksen tiheyden mukaan. Suurin osa asui joko pienessä tai keskikokoisessa kaupungissa (33,6%) tai pienemmässä taajamassa (26,4%). Suuressa kaupungissa asui 12,8 prosenttia ja suuren kaupungin lähiössä tai esikaupungissa 17,6 prosenttia. Haja-asutusalueen edustajia oli 8,7 prosenttia. Alla jakaumaa havainnollistava piirakkakuvi.

KUVIO 3. Vastaajien jakautuminen asuinpaikan väestötiheyden mukaan.

Vastaajien lasten ikää kysyttiin siten, että vastaaja saattoi ilmoittaa mistä kaikista ikäryhmistä hänellä on lapsia huollettavanaan eli oli mahdollista valita kaikki tarvittavat kategoriat samanaikaisesti. Vastaukset analysoitiin klusterianalyysin avulla, tarkoituksena erottaa toisistaan riittävästi eroavia vastaajaryhmiä sen mukaan minkä ikäisiä lapsia perheisiin kuului. Vastaajat muodostivat neljä ryhmää, joista suurimmassa oli tyypillisesti 0–3- ja 4–6 -vuotiaita lapsia ($n=62$), seuraavassa ryhmässä oli 7–9- ja 10–12 -vuotiaita lapsia ($n=32$), kolmannessa ($n=19$) oli keskiarvallisesti eniten 10–12 - ja 13–15 -vuotiaita ja viimeiseksi ryhmäksi muodostuivat perheet, joissa oli erityisesti 4–6 -vuotiaita lapsia ($n=11$).

Tavoitteena oli kerätä otos, joka edustaisi hyvin populaatiota – tässä tapauksessa suomenkielisiä alle 15-vuotiaiden lasten vanhempia. Tilastolliset menetelmät auttavat arvioimaan sitä, kuinka todennäköisesti otoksesta tehty löydökset pitävät paikkaansa myös populaatiossa (Nummenmaa, 2008, s. 21). Tutkimustulosten luotettavuutta ja yleistettävyyttä populaatioon yritetään siis perustella vähentämällä sattuman mahdollisuutta tilastollisen päättelyn avulla.

3.2 Mittarit

Verkkokyselylomakkeella (Liite 2) oli aluksi kysymyspatteristot koskien ympäristöön liittyviä asenteita ja uskomuksia, sekä huolestuneisuutta eri sosiaalisia ja ekologisia ongelmia koskien. Vastaaja arvioi näissä kahdessa kokonaisuudessa, kuinka paljon hän on samaa tai eri mieltä väittämän kanssa. Vastaajat arvioivat samoin, kuinka usein kasvatuskeskusteluja kodeissa käydään ekososiaalisiin aiheisiin liittyen, sekä kuinka usein toimitaan tai vietetään aikaa ympäristöaiheisten tai luontoon suuntautuneiden asioiden parissa. Näiden lisäksi löytyi listaus toimintatapoja ja yhteiskunnallisia toimijoita kuten esimerkiksi demokratia tai yritysten vastuullisuus, joista vastaaja sai valita kolme hänen mielestään tärkeintä asiaa, joiden avulla rakennetaan yhteiskunnan ja ympäristön kannalta kestävää tulevaisuutta. Muutama väittämä käsitteli eri hyveiden koettua painotusta tai tärkeyttä ja viimeisenä, ennen taustatietoja, kyselyssä oli mahdollista kirjoittaa vapaasti mahdollisesti heränneitä ajatuksia ympäristökasvatuksesta kotona.

Hain ideoita kyselylomakkeen kysymyksiin International Social Survey Program -tutkimusohjelman (ISSP, 2011) ympäristöasenteita vuonna 2010 selvittäneestä kyselytutkimuksesta, sekä Arto Mannisen (2017) pro gradu -tutkielmaansa varten laatimasta Ilmastodieetti-palvelun käyttäjille levitetystä verkkokyselystä, joka osittain suunniteltiin, sekä kerättiin yhteistyössä Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) kanssa. Mielenkiintoni osui etenkin kysymyspatteristoihin, joissa kysyttiin muutamia asenteisiin ja motivaatioihin liittyviä asioita niin osuvasti, että lainasin kohtia melkein suoraan tai vain pienillä muutoksilla oman kyselyni alussa ensimmäiseen 14 kysymyksen patteristoon, jossa yritän saada tiiviisti käsitystä vastaajien ympäristöasenteista. ISSP (2011) kyselystä hyödynnettiin osia

kysymyspatteristoista 33–36 ja Mannisen (2017) tutkielmassa käytetystä kyselystä 11. patteristoa.

Muut kysymyskokonaisuudet suunnittelin itse uusina tätä tutkimusta varten. Analysointivaiheessa se tarkoitti useiden faktorianalyysien tekemistä ja operationalisoinnin onnistuneisuuden arviointia, josta lisää tutkielman seuraavissa osissa. Esimerkiksi kysymyksessä ”Kuinka usein keskustellette perheessänne lasten kanssa seuraavista asioista?” teoriasta oli pyritty operationalisoimaan kysymyksiin ekososiaalisen sivistyksen osa-alueet kohtuullisuus, vastuullisuus ja ihmistenvälisyys. ”Kuinka usein perheessänne tehdään seuraavia asioita?” -kysymyksillä pyritään saamaan tietoa siitä, kuinka usein vanhemmat arvioivat, että perheessä yksin tai yhdessä lasten kanssa ollaan esimerkiksi luonnossa tai tutkitaan luonnonilmiöitä. Kuten yleensä uusien tutkimuslomakkeiden kanssa, kysymyslomakkeen validiteetti tulee ilmi rakentaessa mittareita.

Summamuuttujien muodostaminen

Seuraavassa käydään läpi tutkimuksessa käytetyt mittarit. Summamuuttujiin sisälletyt muuttujat on tarkemmin eritelty tilastollisin tunnuslukuineen liitteessä 1. Aiemmin testaamattomien mittareiden vuoksi summamuuttujia lähdettiin rakentamaan eksploratiivisen faktorianalyysin avulla ja muodostetuista summamuuttujista ilmoitetaan tarpeelliset kuvailevat tiedot.

Suuresta aineistosta on faktorianalyysin avulla tarkoitus löytää tekijät, jotka muodostavat kokonaisuuden koska korreloivat muita enemmän keskenään. Näin on mahdollista tiivistää Likert-asteikolla mitattujen muuttujien informaation muutamaankin faktoriin ja nimetä ne vastaamaan joukkoon latautuneita muuttujia sisällön perusteella (Metsämuuronen, 2001, s. 17). Tarkoitus on siis osuvasti nimetä tilastollisesti yhteenkuuluviksi tunnistetut kokonaisuudet eli faktorit. Pääkomponentti- tai faktorianalyysia voidaan käyttää myös mittarin rakentamiseen – muuttujajoukosta etsitään muuttujien yhteistä vaihtelua, jolloin voidaan löytää osamittareita (Metsämuuronen, 2001, s. 17). Koska käytin kyselyaineiston keräämiseen itse luomiani, ennen testaamattomia patteristoja, faktorianalyysia hyödynnettiin eritoten summanmuuttujien löytämiseen.

Tässä tarkoituksessa kyse oli nimenomaan eksploratiivisesta faktorianalyysistä, koska lähdetään rakentamaan aikaisemmin testaamatonta mittaristoa eikä haluttu tehdä vahvoja etukäteisoletuksia faktoreiden määrästä tai niihin liittyvistä muuttujista. Yleensä ottaen eksploratiivista analyysia pidetäänkin hyödyllisenä uuden kyselylomakkeen analysoinnissa (Metsämuuronen, 2001, s. 17). Tässä tietyn rakenteen etsimisen sijaan siis tutkitaan, millainen aineiston rakenne on. Tämän lisäksi toki tarkasteltiin sitä, sopiiko löydetty rakenne teoriaan liittyviin oletuksiin. Menetelmäosuudessa käydään läpi faktorianalyysin ja päätöksenteon yksityiskohdat.

Huolestuneisuus -summamuuttujan kysymyksissä käytettiin viisiportaista likert-asteikkoa ”Täysin eri mieltä – Eri mieltä – En samaa enkä eri mieltä – Samaa mieltä – Täysin samaa mieltä”. Viisi väittämää käsittelivät sekä paikalliseen, että globaaliin ympäristön tilaan ja yhteiskunnalliseen kehitykseen liittyvää huolestuneisuutta siten, kuinka vahvasti vastaaja koki olevansa samaa tai eri mieltä. Väittämät muodostivat faktorianalyysin ja luotettavuustarkastelun perusteella toimivan summamuuttujan kaikilla viidellä muuttujalla sellaisenaan hyvällä Cronbachin alfalla $\alpha = ,832$.

Usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin -summamuuttuja muodostui kolmesta kysymyksestä liittyen yksilön mahdollisuuksiin vaikuttaa ympäristöön ja yhteiskuntaan. Vastaukset annettiin viisiportaisella likert-asteikkoa ”Täysin eri mieltä – Eri mieltä – En samaa enkä eri mieltä – Samaa mieltä – Täysin samaa mieltä”. Yksi teorian perusteella kokonaisuuteen kuuluva muuttuja täytyi pudottaa pois luotettavuuden parantamiseksi. Cronbachin alfa jäi silti tyydyttäväksi arvolla $\alpha = ,634$, mutta teoria puoltaa sitä, että sisällytetyt väitteet mittaavat samaa asiaa, koska yleistä ympäristökeskustelua ajatellen usko tai epäusko yksilön kyvystä vaikuttaa ympäristön ja yhteiskunnan kehitykseen olisi linjassa sen kanssa, että yksilön uskoo tai ei usko voivan vaikuttaa ympäristön tilaan kulutusvalinnoillaan.

Arjen ympäristökasvatuksellinen toiminta -summamuuttujaan sisällytettiin kolme väittämää liittyen siihen, kuinka usein vastaaja arvioi, että perheessä vietetään aikaa yhdessä, tutkitaan yhdessä ympäristöä ja luonnonilmiöitä ja

luetaan luonto- tai ympäristöaiheisia kirjoja. Tähän vastattiin viisiportaisella likert-asteikolla ”Ei ikinä – melko harvoin – silloin tällöin – melko usein – hyvin usein”. Cronbachin alfan arvo oli riittävä ($\alpha = ,768$). Kaksi väittämää jätettiin ulos summamuuttujasta niiden heikkojen latausten johdosta.

Ekososiaaliset kasvatuskeskustelut -summamuuttuja sisälsi kyselystä kahdeksan väittämää, jotka liittyivät teorian mukaisesti vastuullisuuteen (esimerkiksi huolenpito), kohtuullisuuteen ja ihmistenvälisyyteen. Vastaja arvioivat kuinka usein kustakin ekososiaalisen sivistyksen aiheesta perheessä lasten kanssa keskustellaan. Vastaukset annettiin viisiportaisella likert-asteikolla ”Ei ikinä – melko harvoin – silloin tällöin – melko usein – hyvin usein”. Yksi ystävyys-suhteisiin ja ryhmässä toimimiseen liittyvä muuttuja pudotettiin pois vinouden pienentämiseksi. Summamuuttujan cronbachin alfan arvo oli erittäin hyvä ($\alpha = ,895$). Ekososiaalisen sivistyksen aiheet keskusteluissa olisivat voineet muodostaa kolme erillistä summamuuttujaa, jos kyselyssä olisi alun perin ollut enemmän väitteitä koskien kutakin erillistä osa-aluetta. Tässä tapauksessa faktorianalyysi kuitenkin tuki yhden summamuuttujan mallia, jonka luotettavuus osoittautui hyväksi.

3.3 Menetelmät

Tilastolliset analyysit toteutettiin SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) –ohjelmiston version 25 avulla. Monimuuttujamenetelmillä on pitkät perinteet ihmistieteissä. Sopivuutta tutkimukseen voi perustella sillä, että pyrkimyksenä on yleensä selittää hyvin monimutkaista todellisuutta – joka on harvoin yhdellä tekijällä selitettävää (Metsämuuronen, 2001, 7). Monimuuttujamenetelmissä aineiston oletetaan olevan satunnainen otos normaalisti jakautuneesta populaatiosta ja yleensä havaintoyksikköä kohden on saatu useita tietoja, jolloin myös vastaajia eli havaintoyksiköitä tarvitaan paljon (Metsämuuronen, 2001, s. 7).

Faktorianalyysi: Suuresta aineistosta faktorianalyysin avulla voidaan löytää tekijät, jotka muodostavat kokonaisuuden koska korreloivat muita enemmän keskenään. Näin on mahdollista tiivistää Likert-asteikolla mitattujen muuttujien informaation muutamaankin faktoriin ja nimetä ne vastaamaan joukkoon latautuneita muuttujia sisällön perusteella (Metsämuuronen, 2001, s. 17). Faktorianalyysia voidaan käyttää siis mittarin rakentamiseen – muuttujajoukosta etsitään muuttujien yhteistä vaihtelua, jolloin voidaan löytää osamittareita (Metsämuuronen, 2001, s. 17). Koska käytin kyselyaineiston keräämiseen itse luomiani, ennen testaamattomia patteristoja, tässä tutkimuksessa eksploratiivista faktorianalyysia hyödynnettiin summanmuuttujien löytämiseen. Kaiser-Meyer-Olkin -testin avulla tarkastettiin kunkin kysymyspatteriston soveltuvuus faktorianalyysiin. Yhteistä vaihtelua analyysimuuttujien välillä kuvaava arvo vaihtelee nollan ja ykkösen välillä, alle 0,6 jäävien arvojen perusteella faktorianalyysia ei käytetty. Käytetyt faktorirakenteet päätettiin ominaisarvojen perusteella – valitut faktorit ylittivät ominaisarvon (Eigenvalue) 1. Lisäksi yksittäisten muuttujien osalta tarkasteltiin kommunaliteetin arvoa, joka sijoittuu nollan ja yhden välille. Valinnassa on noudatettu tapaa sisällyttää muuttujat, joiden kommunaliteetin arvo on välillä .40 ja 1.0 (Pett et. al., 2003). Summamuuttujista jätettiin pois yksittäiset kysymykset, joiden lataus jäi heikoksi kyseisellä faktorilla. Vaikka latauksen tarkkaa kriteeriä ei ole teoreettisesti asetettu, faktorin latausta pidetään riittävänä sen ylittäessä .32 arvon (Tabachnick & Fidell, 2013). Kriteerien

täyttymisen lisäksi olen peilannut muodostuneiden faktoreiden yhdenmukaisuutta teoreettisen viitekehyksen perusteella muodostettuihin odotuksiin. Eli muuttujat on nähty myös sisällöllisesti kuuluvan samaan kokonaisuuteen.

Korrelaatioanalyysi: Korrelaatiota tai kovarianssia tarkastellessa on kyse kahden muuttujan yhteisvaihtelun tutkimisesta. Tilastollinen yhteisvaihtelu voi tarkoittaa kahden ilmiön esiintymistä samanaikaisesti, kahden ilmiön liittymistä toisiinsa tai kahden ilmiön välisiä syy-seuraussuhteita (Metsämuuronen, 2001, s. 265). Riippuvuutta kahden muuttujan välillä voidaan todeta, jos arvot satunnaisuuden sijaan vaihtelevat samankaltaisesti (Nummenmaa, 2008, s. 264). Erityisesti kiinnostuneita ollaan korrelaatiokertoimesta ja sirontakuviosta, joka on havainnollinen esitystapa tulokselle. Korrelaatiokertoimien tulkinnessa ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka lähellä ± 1 :tä kertoimet ovat. Mitä lähempänä ± 1 :tä arvo on, sitä vahvempi korrelaatio.

Klusterianalyysi: Klusterianalyysin avulla pyritään muodostamaan ihmiset esimerkiksi mielipiteen tai muiden ominaisuuksien mukaisiin pääryhmiin matemaattisen analyysin avulla, joka perustuu ryhmien muodostumiseen sen mukaan kuinka samankaltaisia tai eroavia vastaajat ovat toisistaan (King, 2015, s. 1–3). Tavoite on siis ryhmitellä samankaltaisia tutkittavia, kun verrattaessa faktorianalyysissä pyrittäisiin ryhmittelemään samankaltaisia muuttujia (Nummenmaa, 2008, s. 363). Tutkimuksessa on käytetty K-keskiarvo (K-Means) ryhmittelyanalyysia luokitellessa sekä vastaajia (perheen kuuluvien lasten ikäryhmät) että muuttujia (tärkeät toimintatavat ja yhteiskunnalliset toimijat).

4 TULOKSET

Tutkimuksen analyyseissa käytetyt, faktorianalyysin perusteella muodostetut muuttujat ovat huolestuneisuus, usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin, arjen ympäristökasvatuksellinen toiminta ja ekososiaaliset kasvatuskeskustelut. Näiden jälkeen kuvaillaan tärkeät yhteiskunnalliset toimijat ja toimintatavat - muuttuja. Tutkimuksen ensimmäisen tutkimusongelman kysymysten kannalta oleellisten muuttujien arvot löytyvät taulukossa 2.

TAULUKKO 2. Summamuuttujien tilastolliset tunnusluvut.

	N	Min	Max	Ka	SD	Skew	Kur
Huolestuneisuus	125	1,00	5,00	4,28	,67	-1,211	3,152
Usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin	125	2,00	5,00	3,63	,82	-,112	-,864
Arkinen ympäristökasvat. toiminta	125	1,00	5,00	3,68	,77	-,227	,125
Ekososiaaliset kasvatuskeskustelut	124	1,00	5,00	3,81	,75	-,782	,947

N= havaintoyksiköt, Min= Minimi, Max=Maksimi, Ka=Keskiarvo, SD=Keskihajonta, Skew=Vinous, Kur=Huipukkuus

Kahden ensimmäisen summamuuttujan kohdalla vastaaja on arvioinut väitettä, esimerkiksi "Olen huolestunut globaalin ympäristön tilasta" asteikolla 1 = täysin eri mieltä – 5 = täysin samaa mieltä. Ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvän huolestuneisuuden keskiarvo oli Ka = 4,3 ja keskihajonta SD =,67. Keskimäärin vastaajat arvioivat olevansa melko huolestuneita. Muuttuja osoittautui jokseenkin vinoutuneeksi, joten analyysissa oli käytettävä epäparametrisia testejä. Usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin -summamuuttuja sai aineistossa keskiarvon Ka = 3,6 ja keskihajonta oli SD =,82. Kun valittavien arvojen keskellä on "en samaa enkä eri mieltä" (3), keskiarvo oli vain hieman enemmän "samaa mieltä" (4) suuntainen, eli se kuinka paljon uskotaan yksilön

mahdollisuuksiin vaikuttaa ympäristön ja yhteiskunnan kehitykseen ei keskimäärin ollut erityisen vahva. Normaalisti jakautuneella summamuuttujalla käytettiin parametrisiä testejä.

Seuraavassa kahdessa summamuuttujassa vastaaja arvioi kuinka usein jostain keskustellaan, esimerkiksi ”Huolenpito ja välittäminen tuntemattomista”, tai kuinka usein jotain tehdään välillä 1=ei ikinä – 5=hyvin usein. Arjen ympäristökasvatuksellinen toiminta -muuttujan keskiarvo on $Ka = 3,6$ ja keskihajonta $SD = ,77$. Keskimäärin vastaaja valitsi vain hieman useammin vaihtoehdon melko usein (4) kuin silloin tällöin (3) arvioidessaan kuinka usein perheen arjessa tehdään ympäristöön ja luontoon suuntautuvia asioita. Summamuuttuja oli normaalisti jakautunut, eli analyyseissa käytettiin parametrisiä testejä. Ekososiaaliset kasvatuskeskustelut -summamuuttujan keskiarvo on $Ka = 3,8$ ja keskihajonta $SD = ,75$. Keskimäärin vastaaja oli siis arvioinut, että perheessä keskustellaan ekososiaalisen sivistyksen aihealueilla olevista asioista melko usein (4). Normaalisti jakautunut muuttuja sopi parametrisiin testeihin.

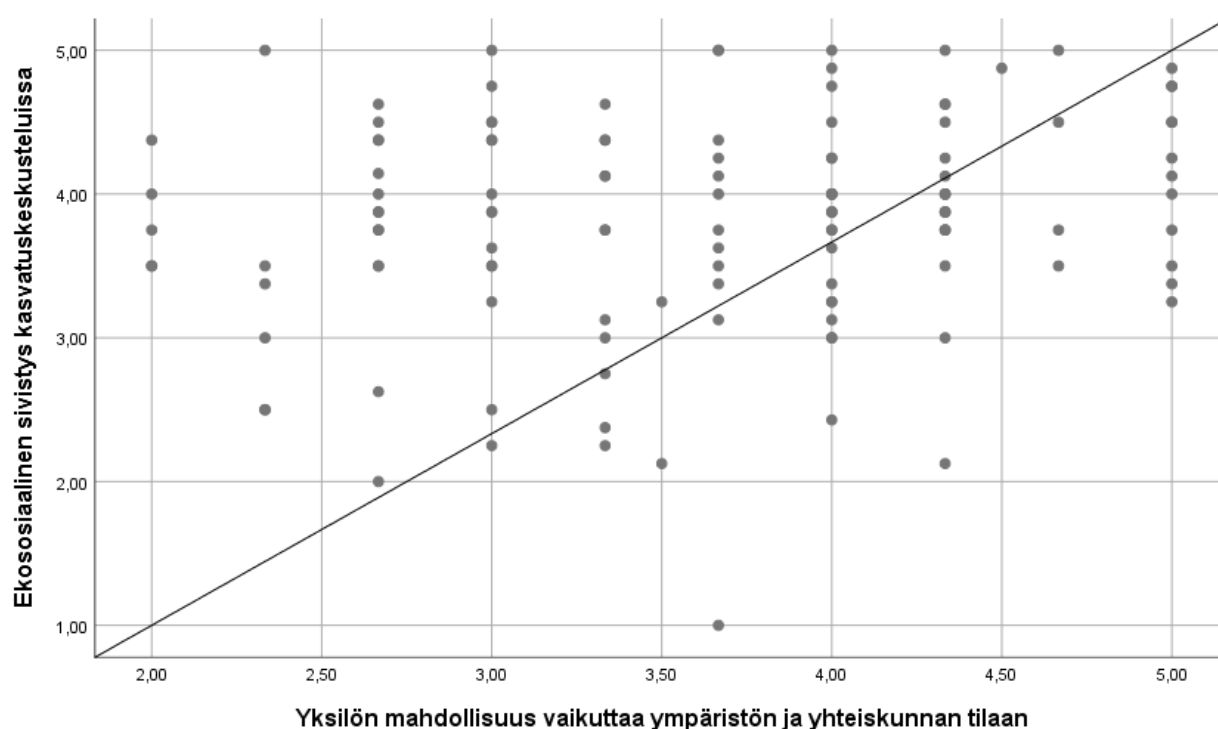
4.1 Huolestuneisuus, usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin ja ympäristökasvatus

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä etsittiin vastausta siihen, kuinka paljon vanhempien koettu huolestuneisuuden taso ja usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin vaikuttavat arjen kasvatuksessa käytyihin ekososiaalisiin aiheisiin liittyvien kasvatuskeskustelujen sekä käytännössä ympäristöön ja luontoon suuntautuneen toiminnan tiheyteen. Ensin tarkasteltiin, vaikuttaako usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin ja seuraavaksi vaikuttaako huolestuneisuus arjen ympäristökasvatuksen esiintyvyyteen (tiheyteen).

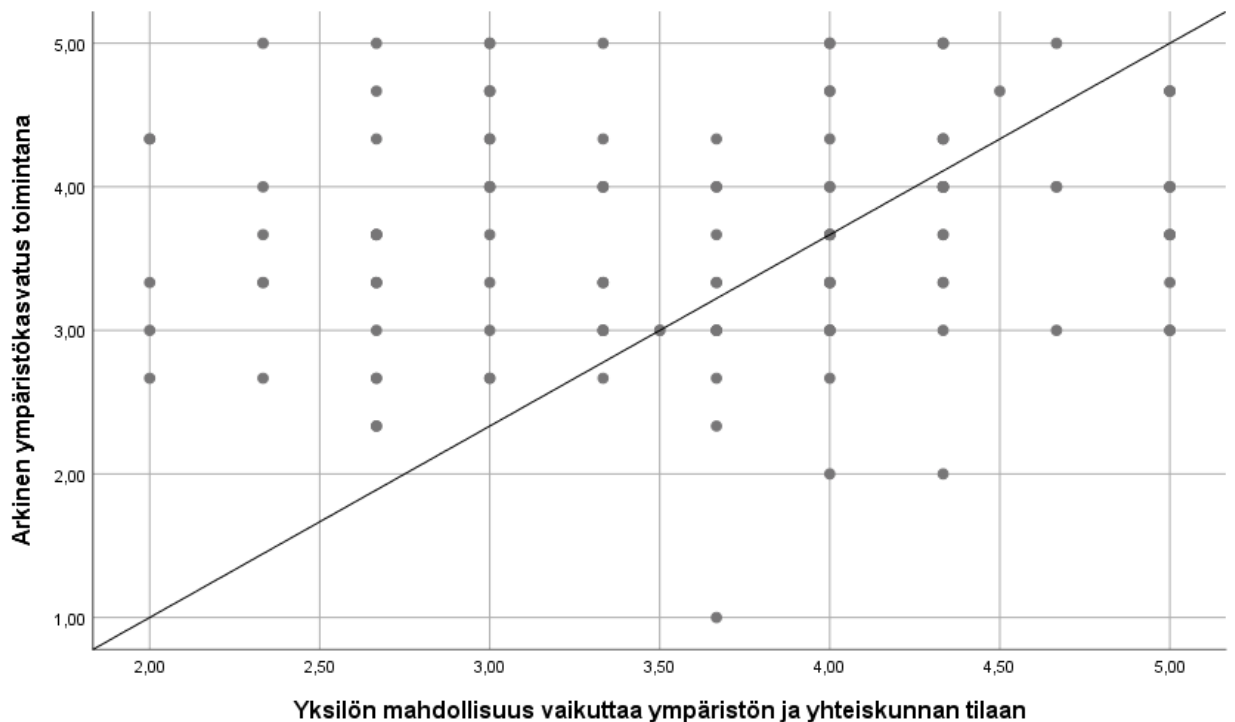
4.1.1 Usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin ja ympäristökasvatus kotona

HYPOTEESI 1: Vanhempien usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin korreloi positiivisesti sekä ekososiaalisiin aiheisiin liittyvien kasvatustilaisuuksien, että ympäristö- ja luontoaiheisiin liittyvän toiminnan tiheyden kanssa.

Korrelaatioanalyysin tulokset osoittivat, että usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin korreloi tilastollisesti merkitsevästi ekososiaalisiin aiheisiin liittyvien kasvatustilaisuuksien kanssa, mutta pienen korrelaatiokerroimen perusteella todellista yhteyttä ei kuitenkaan juuri löytynyt ($r=.188$, $n=124$, $p<.05$). Korrelaatiota uskolla yksilön vaikutusmahdollisuuksiin ja arkisen ympäristökasvatuksellisen toiminnan tiheyden välillä ei myöskään löydetty ja korrelaatiokerroin jäi pieneksi ($r=.128$, $n=125$, $p>.05$). Hypoteesi ei siis pitänyt paikkaansa. Korrelaation puute havainnollistuu myös sirontakuvioiden avulla (Kuvio 4 ja 5).

KUVIO 4. Ekososiaalinen sivistys kasvatuksessa ja usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin.

KUVIO 5. Arkinen ympäristökasvatus ja usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin.

4.1.2 Huolestuneisuus, kasvatuskeskustelut ja arkinen toiminta

HYPOTEESI 2: Koettu huolestuneisuuden taso korreloi positiivisesti sekä ekososiaalsiin aiheisiin liittyvien keskustelujen, että ympäristö- ja luontoaiheisiin liittyvän toiminnan tiheyden kanssa.

Seuraavaksi tutkittiin korreloiko huolestuneisuuden taso positiivisesti ekososiaalsiin aiheisiin liittyvien kasvatuskeskustelujen sekä ympäristöön ja luontoon suuntautuvan toiminnan kanssa. Oletuksena oli, että mitä huolestuneempi vanhempi kokee olevansa ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvien ongelmien suhteen, sitä useammin perheessä myös keskustellaan ja toimitaan luontoon, ympäristöön, ja ekososiaaliseen sivistykseen liittyvien aiheiden parissa. Tulokset osoittivat (Taulukko 3), että huolestuneisuus ja ekososiaaliset kasvatuskeskustelut korreloivat positiivisesti ja tulos on tilastollisesti merkitsevä ($r=.365$, $n=124$, $p<.001$). Voitiin myös todeta, että huolestuneisuus korreloi positiivisesti jonkin verran arkisen, käytännön toiminnassa tapahtuvan ympäristökasvatuksen kanssa tilastollisesti merkitsevällä tavalla ($r=.294$, $n=125$, $p<.001$). Toki analyysin vahvin

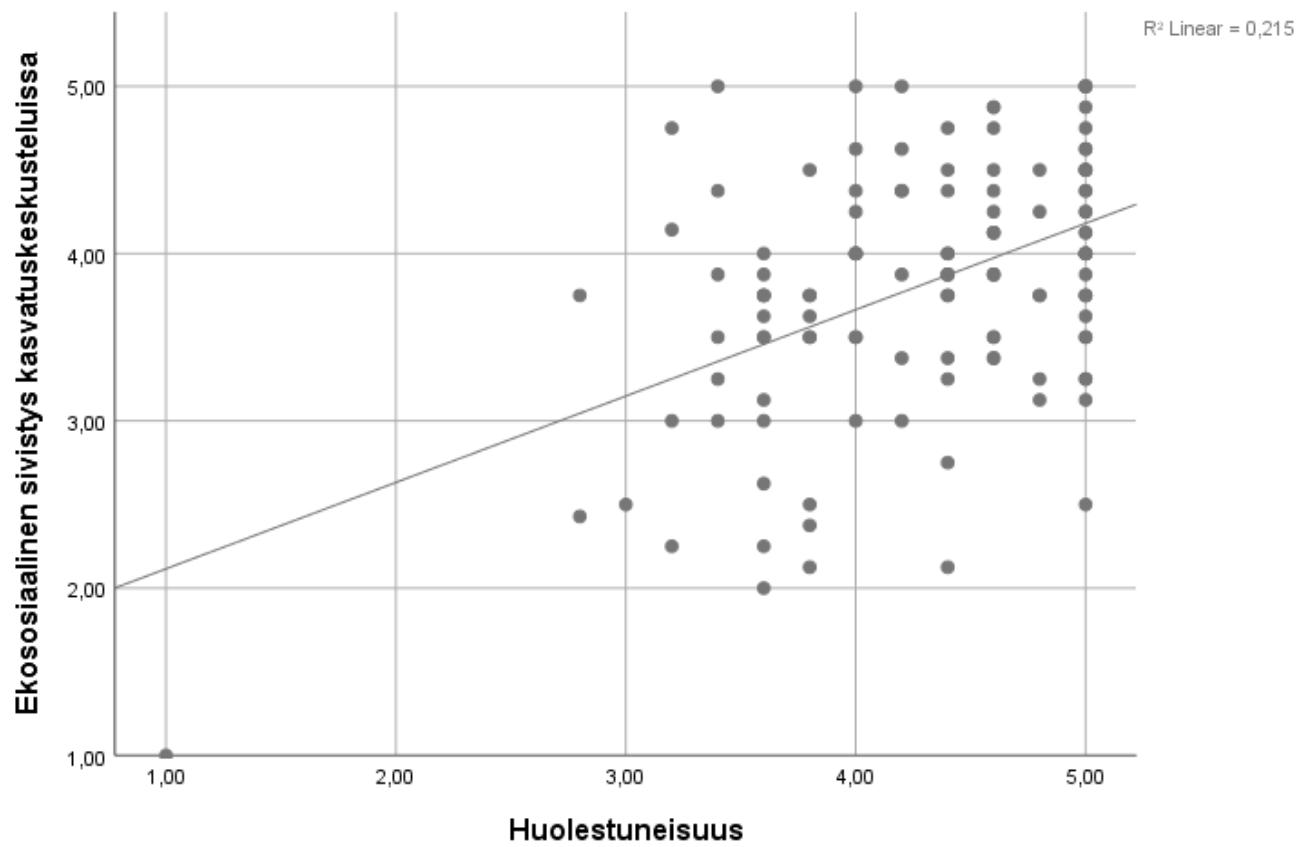
positiivinen, tilastollisesti merkitsevä korrelaatio löydettiin tutkimuskysymyksen ulkopuolelta arkisen ympäristökasvatuksellisen toiminnan ja ekososiaalisten kasvatustilaisuuksien tiheyden välillä ($r=.436$, $n=124$, $p<.000$).

TAULUKKO 3. Huolestuneisuuden, ekososiaalisten kasvatustilaisuuksien ja ympäristökasvatuksellisen toiminnan korrelointi

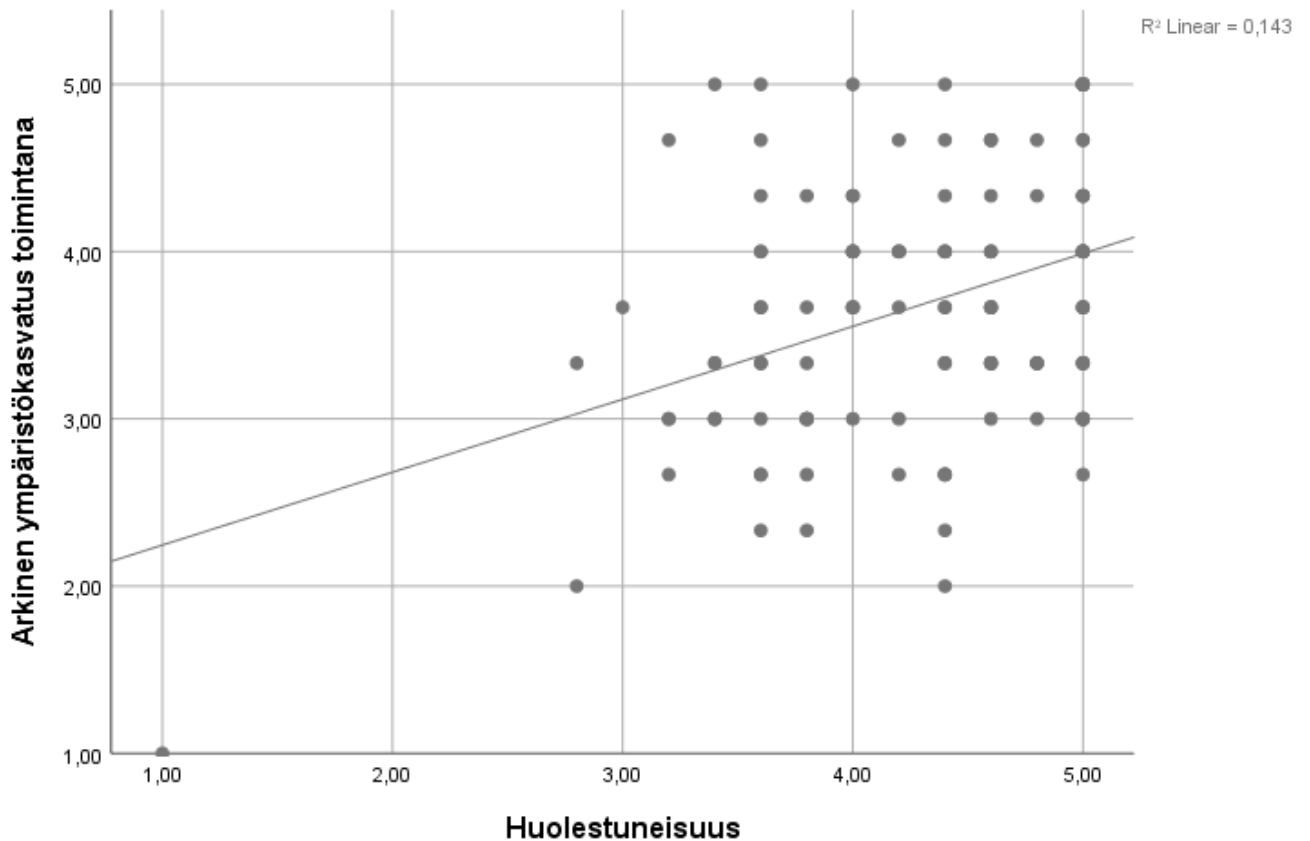
		Ekosos sivistys keskusteluissa -summa	Arkinen ympäristökasvatus toimintana	Huolestuneisuus
Ekososiaaliset kasvatustilaisuudet	Korrelaatio- kerroin		,436**	,365**
Arkinen ympäristökasvatus toimintana	Korrelaatio- kerroin	,436**		,294**
Huolestuneisuus	Korrelaatio- kerroin	,365**	,294**	

Spearmanin järjestyskorrelaatiotesti. ** Korrelaatio on merkitsevä 0.01 tasolla

Seuraavassa on esitelty positiivista korrelaatiota havainnoivat sirontakuviot (Kuviot 6 ja 7) sekä selityssasteet. Huolestuneisuuden ja ekososiaaliseen sivistykseen liittyvien kasvatustilaisuuksien tiheyden välinen selityssaste on $r^2=.215$ eli huolestuneisuuden voimakkuus ja ekososiaalisten kasvatustilaisuuksien tiheys selittävät 21 prosenttia toistensa vaihtelusta. Huolestuneisuuden ja arkisen ympäristökasvatuksellisen toiminnan välillä selityssaste on $r^2=.143$ eli huolestuneisuuden voimakkuus selitti 14 prosenttia arkisen ympäristökasvatuksellisen toiminnan tiheydestä tai toisin päin. Tulokset siis vahvistivat hypoteesin 2 kokonaisuudessaan, huolestuneisuus korreloi sekä arkisten ekososiaalisiin aiheisiin liittyvien kasvatustilaisuuksien, että ympäristöön suuntautuvan toiminnan kanssa.

KUVIO 6. Ekososiaalinen sivistys kasvatuskeskusteluissa ja huolestuneisuus.

KUVIO 7. Arkinen ympäristökasvatus toimintana ja huolestuneisuus.

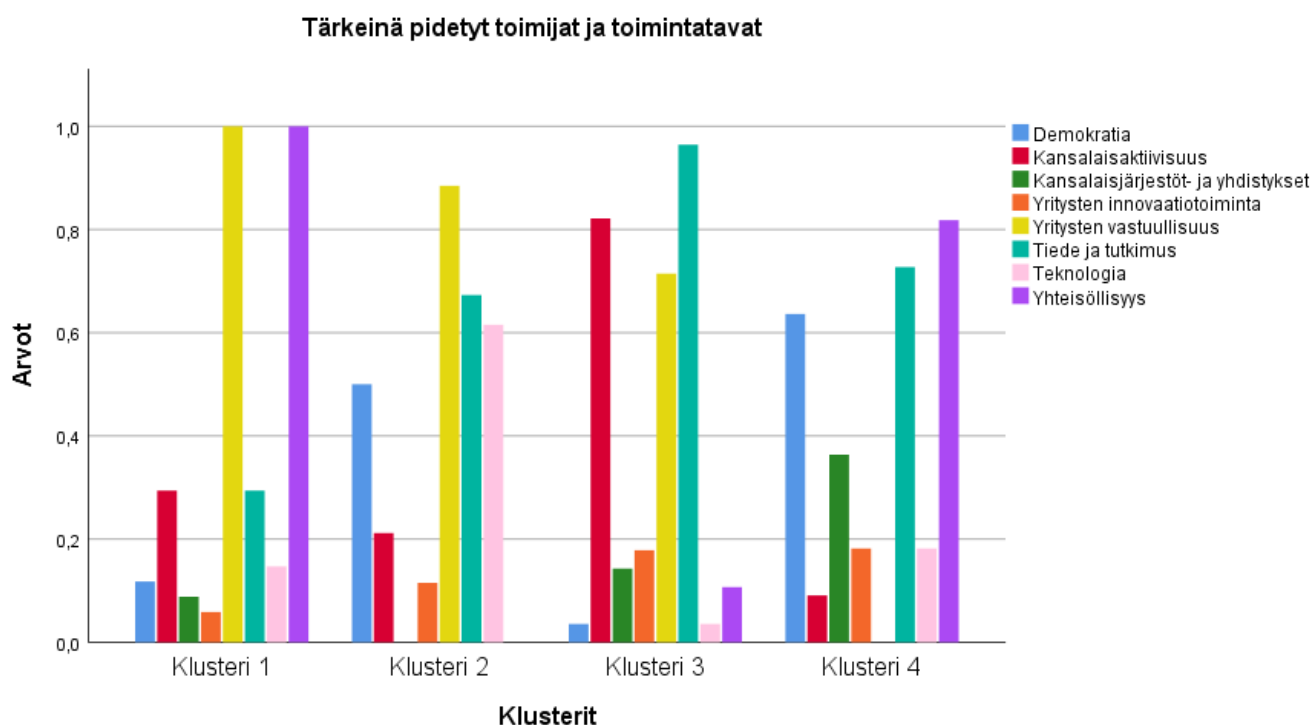
4.1.3 Kestävän tulevaisuuden tärkeät toimijat ja toimintatavat

Toisessa tutkimuskysymyksessä haettiin vastausta sille, muodostuuko vanhemmista toisistaan selvästi erottuvia ryhmiä sen suhteen, mitä toimintatapoja ja toimijoita he nostivat tärkeiksi kestävän yhteiskunnan ja ympäristön rakentamisen kannalta. Vastaajat valitsivat kolme heidän mielestään tärkeintä asiaa, ja keskiarvoihin perustuvassa klusterianalyysissä vastaajien ryhmittely tapahtui näiden valintojen samankaltaisuuden ja eroavuuden perusteella. Klusterianalyysin avulla löydettiin neljä ryhmää, jotka on esitetty seuraavalla sivulla taulukossa 4. Taulukossa kunkin klusterin kolme tai neljä eniten painotusta saavaa asiaa on merkitty vihreällä värillä selvyiden vuoksi. Lisäksi kuvion 8 pylväsdiagrammissa klustereiden profiili havainnollistuu selkeämmin.

TAULUKKO 4. Tärkeinä pidetyt toimijat ja toimintatavat -klusterit.

			Kansalaisak- tiivisuus	Kansalaisjär- jestöt- ja yhdistykset	Yritysten innovaatio- toiminta	Yritysten vastuul- lisuus	Tiede ja tutkimus	Teknolo- gia	Yhteisölli- syys
1	Ka	,1176	,2941	,0882	,0588	1,0000	,2941	,1471	1,0000
	N	34	34	34	34	34	34	34	34
	SD	,32703	,46250	,28790	,23883	,00000	,46250	,35949	,00000
2	Ka	,5000	,2115	,0000	,1154	,8846	,6731	,6154	,0000
	N	52	52	52	52	52	52	52	52
	SD	,50488	,41238	,00000	,32260	,32260	,47367	,49125	,00000
3	Ka	,0357	,8214	,1429	,1786	,7143	,9643	,0357	,1071
	N	28	28	28	28	28	28	28	28
	SD	,18898	,39002	,35635	,39002	,46004	,18898	,18898	,31497
4	Ka	,6364	,0909	,3636	,1818	,0000	,7273	,1818	,8182
	N	11	11	11	11	11	11	11	11
	SD	,50452	,30151	,50452	,40452	,00000	,46710	,40452	,40452
Yht	Ka	,3040	,3600	,0880	,1200	,8000	,6400	,3200	,3680
	N	125	125	125	125	125	125	125	125
	SD	,46183	,48193	,28443	,32627	,40161	,48193	,46835	,48420

Ka= keskiarvo, N= havaintoyksiköt, SD= keskihajonta

KUVIO 8. Tärkeinä pidetyt toimijat ja toimintatavat -klusterin profiilit diagrammina.

Ensimmäisessä klusterissa (N=34) yritysten vastuullisuus ja yhteisöllisyys olivat useimmiten valittuja vaihtoehtoja, kolmanneksi tärkeimpänä seikkana tässä ryhmässä pidettiin joko kansalaisaktiivisuutta tai tiedettä ja tutkimusta. Toisessa klusterissa (N=52) yritysten vastuullisuuden lisäksi oli pidetty tärkeinä tiedettä ja tutkimusta sekä teknologiaa. Kolmannessa klusterissa (N=28) tiede ja tutkimus, kansalaisaktiivisuus ja yritysten vastuullisuus nousivat esiin eniten. Neljännessä klusterissa (N=11) korostuivat yhteisöllisyys, tiede ja tutkimus sekä demokratia. Kaiken kaikkiaan vastaajat ovat, kuten kuvio havainnollistaa, valinneet kaikissa klustereissa yhteensä useimmiten yritysten vastuullisuuden, tieteen ja tutkimuksen sekä hyvin lähellä arvoissa toisiaan olevat kansalaisaktiivisuuden ja yhteisöllisyyden. Kansalaisaktiivisuus näyttäytyi myös melko merkityksellisenä. Suurinta joukkoa edustavassa klusterissa 2 korostui myös teknologia yritysten vastuullisuuden ja tieteen ja tutkimuksen lisäksi.

5 POHDINTA

Ekososiaalisen sivistyksen ja ekologisen kasvatuksen aihealueella olisi paljon filosofista ja yhteiskuntaa sekä kasvatusta kriittisesti tarkastelevaa mielenkiintoista teoriaa. Halusin itse kuitenkin tutkia ekososiaalisen sivistyksen mahdollista näkymistä melko käytännöllisellä tasolla, siinä että näkyvätkö vastuullisuuden, kohtuullisuuden ja ihmistenvälisyyden asiat alle 15-vuotiaiden lasten kasvatuksessa, ainakaan tiedostettuina. Sen lisäksi, kuinka usein asioista keskustellaan ja miten usein luontoon ja ympäristöön suuntautunutta toimintaa perheessä arvioitiin toistuvan, olin kiinnostunut siitä, mitkä seikat voivat näihin vaikuttaa.

Kuvailevat tulokset osoittavat, että arjessa ensinnäkin keskustellaan ekososiaaliseen sivistykseen liittyvistä aiheista, eli vastuullisuudesta, kohtuullisuudesta ja ihmistenvälisyydestä, sekä tehdään yhdessä luontoon ja ympäristöön liittyviä asioita. Alustavat tilastolliset testit osoittivat, että taustatekijöillä, kuten varallisuus tai asuinpaikan tyyppi, ei ollut vaikutusta vastausten jakautuneisuuteen. Usko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin oli mielestäni oleellinen kysymys liittyen toivon olemassaoloon. Toivo ja etenkin rakentava toivo, joka vahvistuu perheen hyvässä arkisessa toiminnassa, on oleellista ympäristökasvatuksessa (esim. Ojala, 2012; Meeusen, 2014). Tämän tutkimuksen tulosten perusteella vanhemman uskolla yksilön mahdollisuuksiin vaikuttaa ympäristöön tai yhteiskuntaan ei ole yhteyttä ekososiaalisten kasvatuskeskustelujen tai ympäristöaiheisen toiminnan määrän kanssa. Tutkimustulos on mielestäni yllättävä sen suhteen, että ekososiaalista sivistystä tavoitellessa tarvitaan toivoa ja uskoa muutoksen mahdollisuuteen ja kollektiivista kyvyttömyyttä ehkäisee kyky ja halu käsitellä vallitsevia ongelmia, sekä yksilölliseltä että yhteisölliseltä tasolta.

Pruneau (1999) tutkimusryhmineen on esimerkiksi havainnut, kuinka tärkeitä on järjestää nuorille konkreettista luontoon ja ympäristöön liittyvää toimintaa, jonka avulla he näkevät todistettavia tuloksia ja voivat olla ylpeitä

aikaansaannoksistaan. Myöhemmin tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että sosio-konstruktiviselle näkemykselle perustuva toiminnallinen ympäristökasvatus voimaannutti ja vahvisti uskoa nuorien mahdollisuuksiin vaikuttaa, mutta toisaalta heidän uskonsa kollektiiviseen muutokseen oli heikko. (Pruneau et.al., 2003.) Tutkimukseni vastaajat kenties tiedostavat erityisesti sen, että yksilölliset teot jäävät vaikutuksiltaan vähäisiksi ilman yhteisöllisiä pyrkimyksiä. Tulokseen saattaa vaikuttaa myös kysymysten sisältö tai se, että niitä olisi saanut olla useampi samasta aiheesta. Lisäksi arkisen kasvatuksen sisällöt ja tavoitteet riippuvat niin monesta erillisestä ja päällekkäisestä asiasta, joista usko tai epäusko yksilön vaikutusmahdollisuuksiin ei merkitykseltään ole päällimmäisin ympäristökasvatuksessa. Esimerkiksi ympäristöaktiivi voi löytää motivaatiota taistella ”tuulimyllyjä vastaan” jo sen voimalla, että he voivat lopulta rehellisesti sanoa ainakin yrittäneensä sekä itselleen että heidän jälkeensä tuleville. Kasvattajallakin kyse voi hyvin olla toisinaan enemmän itsekunnioituksesta kuin toivosta. Aiempaa verrattavaa tutkimusta nimenomaan vanhempien uskosta yksilön vaikutusmahdollisuuksiin ympäristökasvatuksen kontekstissa ei ollut saatavilla. Toki yleisessä keskustelussa väittely aiheesta on koko ajan käynnissä ja muun muassa yhteiskuntafilosofi Lauri Lahikainen näkee, että sekä päättäjät, että yksittäiset ihmiset välttelevät vastuuta yhteiskunnassamme liian helposti (Heiskanen 2019). Tässä on kyseessä mielestäni oma, eettinen kysymyksensä vastuun, uskon ja toivon yhteydestä. Pitääkö olla vastuuntuntoa ennen uskoa vai toisinpäin? Mitkä ovat maailman- ja ihmiskuvamme kriittisimmät kipupisteet planeetan tulevaisuuden kannalta?

Tulosten mukaan huolestuneisuudella sen sijaan oli vaikutusta sekä ekososiaalisten aiheiden ympärillä pyörivien kasvatustilustelujen, että ympäristöön ja luontoon suuntautuneen toiminnan määrässä. Korrelaatio ei ikinä osoita varsinaista syy-seuraussuhdetta, mutta riippuvuutta on silti todistettavasti nähtävissä näiden asioiden välillä. Aiheen luonteen perusteella on syytä olettaa, että huolestuneisuus vaikuttaa kasvatuksen käytäntöihin ennemmin kuin toisin päin. Riippuvuudet eivät olleet tilastollisesti kovin vahvoja, mutta käyttäytymistutkimuksen mittakaavassa merkittäviä. Huolestuneisuuden yhteys kasvatukselliseen toimintaan herätti mielenkiintoisen ristiriidan siihen tietoon peilaten, että ahdistuksen ja

tiedostamisen ei muutoin ole nähty valitettavasti johtaneen erityisen vaikuttavaan ja todelliseen muutokseen tähtäävään toimintaan. Norgaardin (2011) etnografisen tutkimuksen tuloksissa kuin myös monissa nuoriin liittyvissä tutkimuksissa on saatu tämänlaista osviittaa (Ojala, 2012).

Tämän tutkimuksen valossa voidaan kuitenkin todeta, että huolestuneisuus lisää ekososiaaliin aiheisiin liittyvien keskustelujen määrää ja ympäristöön tai luontoon suuntautunutta yhteistä toimintaa perheissä, joissa on alle 15-vuotiaita kasvatettavia. Sen perusteella väittäisin, että kaikella yleisellä keskustelulla ja myös jopa erityisesti perheellisille suunnatulla ympäristötiedolla, -vaikuttamisella tai esimerkiksi aiheen ympärille rakennetun yhteisöllisen toiminnan mahdollistamisella on merkitystä ekososiaalisen sivistyksen vahvistumisessa. Perheiden arjessa tätä edeltäneä riittävä hyvinvointi, keskustelun ja tunteiden hallinnan taidot. Yhtä lailla kuin ympäristöasioissa yleensä, systeemiajattelu ja asioiden kompleksisuuden tunnistaminen on keskeistä (Salonen & Bardy, 2015). Laajemmasta näkövinkkelistä ekososiaalisen sivistyksen mahdollisuuksia rapauttaa siten yhteiskunnallinen eriarvoistuminen ja sitä myötä lisääntyvä pahoinvointi. Vaikka ihmiset ovat alati kasvavia ja vajavaisia, sekä monesti itsekkäitä ja lyhytkatseisia, on hyvä pitää mielessä millainen hyvinvoinnin taso antaa tilaa alkulähtöisesti edes ajatella tutkimuksen aihealueen kysymyksiä yksilöllisellä tasolla, kasvattajana monenlaisten paineiden keskiössä. Siksi onkin niin keskeistä, että yhdessä muutetaan tavoitteita ja keskustellaan siitä, mistä elämässä näitä paineita kannattaa kantaa, sekä mistä ja miksi tunnustusta toinen toisillemme annamme. Sitä edeltää kulutuskulttuurimme entistä laajempi kriittinen tarkastelu ja uudelleentarkastelu.

Tärkeä aiemmin kuvailtu tavoite on kasvattaa lapsia antamaan tunnustusta toisilleen kohtuullisuudentajusta ja elämisestä ekologisten rajojen puitteissa, sen sijaan että kunnioitus tai huomatuksi tuleminen johtuisi ulkoisista kuluttamisen merkeistä (Värri, 2015; 2018). Jotta voidaan kasvatuksen keinoin saavuttaa ekososiaalista sivistystä ja siirtyä fossiilisten polttoaineiden dominoimasta maailmasta parempaan, tarvitaan myös hyvin syvälle menevää ihmisenäkemyksen eettistä pohdintaa (Vadén & Salminen, 2018) ja vastuulliseen maailmasuhteeseen kasvattamista (Salonen & Bardy, 2015). Kärjistetysti ajattelisin niin, että vaikka esimerkiksi yhä useampi nuori

olisi puolustamassa ympäristöä ja tulevaisuuttaan marsseilla, oikea yhteinen tie ei löydy, jos he kuvittelevat yksilöinä olevansa ympäristöstään riippumattomia (ylempiarvoisia) subjekteja. Huolestuneisuus voi siis vaikuttaa toimintaan, mutta asiat voivat jäädä junnaamaan näpertelyn tasolle sen kuvitellusti vapaan ja riippumattoman ihmiskäsityksen takia, jota modernissa kasvatuksessa paljon tuetaan.

Kotikasvatus tukee jo varhaiskasvatuksessa, peruskoulussa ja miksei yhä sitä korkeammilla koulutusasteilla asetettuja ympäristökasvatuksellisia tavoitteita. Tuloksen tarkastelussa on toki hyvä muistaa eri vuosikymmenten vaihtelevat tulokset perheen sosialisointin merkityksestä ympäristöasenteiden suhteen, mutta uusin tutkimus tukee sitä, että ympäristöasenteet välittyvät perheissä sukupolvien välillä (kts. Leppänen ym., 2012). Henkilökohtaisesti haluaisin uskoa, että tämä toimii molempiin suuntiin – lapset vaikuttavat vanhempinsa asenteisiin iästä riippuen enemmän tai vähemmän mutkattomalla tavallaan. Huolestuneisuuden vaikutuksesta ekososiaalisesti sivistyneeseen toimintaan tai edes läheltä liippaavaan aiheeseen ei valitettavasti löytynyt aiempaa tutkimusta vertailtavaksi. Myöhemmin olisi siis mielenkiintoista verrata, toistuuko sama toiveikkaita ajatuksia herättävä tulos.

Viimeisenä olin kiinnostunut siitä, mitkä toimintatavat tai toimijat painottuvat tärkeimpinä vanhempien arvioissa kestävän tulevaisuuden rakentamisen kannalta. Kaikkien vastaajien valinnoissa keskimäärin korostuivat yritysten vastuullisuus, tiede ja tutkimus, teknologia sekä yhteisöllisyys. Vastaajista suurimman ryhmän (42 %) eli klusterin edustajat, olivat valinneet useimmin yritysten vastuullisuuden, sekä tieteen ja tutkimuksen lisäksi teknologian merkittävänä tekijänä. Tulos on looginen, koska näihin kokonaisuuksiin kiinnitetään paljon huomiota myös yleisessä keskustelussa. Yritysten ensisijainen tavoite on kuitenkin luoda voittoa, joka tulee lisääntyvän kulutuksen kautta – yhtään vähättelemättä vastuullisia tapoja toimia, tai toiminnan lähtökohtaisesti vastuullista pohjaa, kuten kiertotaloutta, greentechia tai yhteiskunnallista yrittämistä. Monessa yhteydessä väitetään, että kulutusta ja talouskasvua täytyy ehdottomasti lähteä ennemmin hillitsemään, mutta silti esimerkiksi kansallisessa politiikassa talouskasvun vaade tuntuu olevan itsestäänselvyys. Poliittinen ohjailu on erittäin keskeistä ja voidaan nähdä paljon merkityksellisempänä kuin esimerkiksi kuluttajan yksittäiset valinnat,

kuten ympäristöpolitiikan professori Janne Hukkinen toteaa (Brax, 2019). Julkisten tukien ohjailu kestävämpiin ja globaalisti oikeudenmukaisempiin ratkaisuihin on välttämätöntä ja tutkijat ovat yrittäneet viedä tätä viestiä eteenpäin jo viimeistään 1990-luvulta asti (esim. Goodland & Daly, 1996). Yrityksissä valtaapitävien arvojen ja tavoitteidenasettelun laajaa muuttumista odotellessa kaivataan siis poliittista ohjailua.

Kansalaisaktiivisuus oli yksi kolmesta valituimmasta vaihtoehdosta klustereissa 1 ja 3, edustaen 50 prosenttia kaikista vastaajista, joten tämä saattaisi osoittaa vastaajien pitävän poliittista ohjailua tärkeänä. Jälkeenpäin ajatellen olisi kuitenkin ollut tärkeää asettaa vastausvaihtoehtoihin poliittiset toimijat omana muuttujanaan. Tilastokeskuksen (2017) mukaan jopa yli puolet kaikista kymmenen vuotta täyttäneistä suomalaisista (54%) osallistuu vapaaehtoiseen yhdistystoimintaan, mutta suurin osa osallistumisesta on urheiluseurojen ja liikuntakerhojen toimintaa. Yhteisöllinen toiminta, kuten aktiivisesti yhdistystoimintaan osallistuminen näyttäisi perinteisesti liittyvän siis muuhun kuin ympäristön- tai luonnonsuojeluun, mutta tällainen enemmän tai vähemmän virallinen yhteinen toiminta toivottavasti myös laajenee. Kulutuksemme kannalta yhteisöllisyyden toivoisi näkyvän lisääntyvänä jakamisena, monenlaisten hyödykkeiden yhteiskäyttönä – siinä suomalaisilla on vielä paljon tekemistä, koska talouksissa on totuttu omistamaan kaikki työkaluista autoihin omina.

Tieteen ja tutkimuksen, sekä teknologisten ratkaisujen tärkeänä pitäminen näkyi tämän kyselyn tuloksissa. Suomalaisten luottamus tieteen ja tutkimuksen toimijoihin on ollut korkea myös suomalaisten käsityksiä tutkineessa Tiedebarometrissa 2016. Tieteen kykyyn ratkaista ongelmia erityisesti ympäristön tilaan liittyvässä kysymyksessä oli vaihtelua jonkin verran – esimerkiksi melkein yhtä moni uskoi (40%) tieteen voivan kehittää ratkaisuja ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen tai jarruttamiseen kuin toisaalta ei uskonut (34%), mutta lähes kaksi kolmannelle kuitenkin uskoo tieteen tuovan merkittävää apua energiantuotannon ongelmiin. (Kiljunen, 2016.) Teknologia nousi tässä tutkimuksessa tärkeäksi tekijäksi lähinnä vain toisessa klusterissa, joka oli toki ryhmistä suurin. Teknologisella kehityksellä, poliittisilla päätöksillä, yritysten vastuullisella (tukien tai pakotteiden saattamina tai ilman), sekä kansalaisten yhteisöllisellä toiminnalla on kaikilla paikkansa. Suurempia

linjauksia odotellessa yksilöt kuitenkin tekevät tärkeitä päätöksiä esimerkiksi energiankäytön, matkustamisen, ravinnon – ja kasvatuksen saralla. Ekososiaalisen sivistyksen kannalta liiallinen teknologiausko on huolenaiheena, jos se johtaa todellisen sosiaalisen muutoksen ja vastuun välttelyyn. Tämäkin osa-alue, kuten oikeastaan koko kysymyksen tulokset saisivat merkittävästi syvemmän ulottuvuuden, jos vastauksen perusteisiin pureuduttaisiin esimerkiksi haastattelun keinoin. Seuraavassa luotettavuuden osiossa käsittelemme kyseisen kaltaisia muutamia tutkimuksen tekemiseen liittyviä pohdintoja.

5.1 Luotettavuus

Aineiston luotettavuuden kannalta on oleellista palata vielä kyselyn keräystapaan. Etenkin sen takia että vastaukset kerättiin rajaamatta kyselyä tiettyyn joukkoon, osallistujat luultavasti valikoituivat sen mukaan, ketä aihe jo muutenkin kiinnostaa. Sen vuoksi ei voida vakuuttua aineiston vastaavan monipuolista poikkileikkausta kaikista suomalaisista alle 15-vuotiaiden vanhemmista, vaikka olen tyytyväinen siitä, että kyselyn vastaajat muuten koostivat melko monipuolisen joukon muun muassa eri tyyppisiltä asuinalueilta ja eri tuloluokista. Tutkimuksen analyyseissa toki varmistettiin luotettavuus tilastollisen tutkimuksen käytäntöjen mukaan, eli esimerkiksi korrelaatioanalyysissa käytetyissä muuttujissa on riittävästi vaihtelua.

Kysymysten rakentamisessa oli haastavaa se, että aivan pienten lasten ja toisaalta yläasteikäisten lasten vanhemmat ajattelevat varsin eri asioita arjessaan, ja voivat vaikuttaa asioihin eri tavalla. Lomake oli ensi kertaa käytössä ja mahdollisten jatkotutkimusten suhteen olen huomannut muutamia aiheita, joista silloin haluaisin myös kysyä. Muutama kysymys olisi voinut esimerkiksi liittyä enemmän toiveikkuuteen tai toivon ylläpitämiseen. Myös tarkempi pureutuminen kilpailullisuuteen ja lasten keskinäiseen kulutusvertailuun ja vanhempien arvioihin niistä olisi ollut erittäin mielenkiintoista. Pro gradu -tutkimuksen laajuuden huomioon ottaen rajaus oli kuitenkin melko onnistunut, mutta asiaankuuluvasti jälkeinpäin nousi esiin joitain kehitysideoita.

Jaoin aineistossa klusterianalyysin avulla vastaajat lasten ikäryhmien mukaan, koska niiden avulla analyyseissa olisi voinut löytyä jotain mielenkiintoista. Tämän aineiston alustava analyysit eivät kuitenkaan tuottaneet käyttökelpoisia tuloksia ryhmiä käyttäessä. Tieto jäi kuvailevalle tasolle osoittamaan lähinnä aineiston edustavuutta. Moni osallistuja viittasi avoimessa kysymyksessä lastensa nuoreen ikään, jonka takia ei voinut konkreettisesti vastata kuin kenties arvioimalla, kuinka haluaisi toimia lasten kanssa sitten tulevaisuudessa. Kysymysten suunnitteluvaiheessa olin toki pohtinut itsekin tätä ongelmaa, mutta en halunnut rajata kyselyn mahdollista kohdejoukkoa liikaa asettamalla vastaajien lasten ikähaarukkaa kapeammalle.

Olin samanaikaisesti huolissani siitä, saisin ko kyllin vastaajia otokseeni, jotta pääsen oikeasti tekemään tuloksillani pätevää tilastollista analyysia. Ikähaarukan yläpäässä 15-vuoden rajanveto oli onnistunut, viimeistään siitä eteenpäin ajattelisin, että nuoren elämässä alkavat muuta vaikutteet ja sosiaaliset yhteisöt olla jopa painavampia merkitykseltään kuin perhe ja vanhemmat. Jos samaa tutkimusasetelmaa uusittaisiin, voisi kenties rajata ulos kohdejoukosta sellaiset vanhemmat, joilla on vain alle vuoden ikäisiä lapsia. Joka tapauksessa olin kyselyn osallistujamäärään (125) tyytyväinen ja rajaamiset olisivat voineet vähentää vastaajia, joten kompromissi oli siedettävä. Mikä tahansa inhimilliseen omaan toimintaan liittyvä vastaus on kuitenkin vain kunkin vastaajan oma paras, enemmän tai vähemmän objektiivinen arvio.

Oli mukavaa saada avoimessa kohdassa myös muutama palaute itse kyselyyn liittyen. Ne kohdensivat ajatuksia esimerkiksi kenties tutkijoille yleiseen operationalisointiin liittyvään ongelmaan, että miten käsitellä ja kysyä asioista, jotka eivät ole vastaajille teoreettisesti tai käsitteellisesti tuttuja. Tai aiheet voivat olla yksilöllisten mielipiteiden ja arvojen värittämiä. Negatiivisempaa rakentavaa palautetta tuli kuitenkin vain kahdelta vastaajalta, joten yleensä ottaen arvioin operationalisoinnin onnistuneen aika hyvin. Kaiken kaikkiaan lomaketta voisi käyttää mahdollisessa jatkotutkimuksessa parannusten kera ja lisäksi montaa aihetta voisi syventää menetelmätriangulaatiolla, esim. laadullisessa tutkimuksessa käytetyn haastattelun keinoin, vaikka laajuus oli tähän tutkimukseen sopiva.

5.2 Lopuksi

Olimme eräänä päivänä retkellä Rapolan linnavuorella Sääksmäellä ja jonkin muovirokan taskuun kerätessäni alakoululainen lapseni tokaisi, että ”äiti haluaa pitää meidän maailmasta hyvää huolta”. Yksittäisen vanhemman tiellä kohti ekososiaalisesti kestävämpää arkea ja kasvatusta auttaa mielestäni muistutus siitä, että itse kukin voi vaikuttaa – maailmaa on mahdollista muuttaa pala kerrallaan yksin ja yhdessä. Meidän käsissämme on etenkin kannustaa ja tukea tulevia sukupolvia toisaalta löytämään elämäänsä onnea oikeasti tärkeistä asioista ja kasvattaa toimimaan muita ihmisiä, eläimiä ja ekosysteemejä

kunnioittavalla tavalla. Toisaalta meidän tehtävämme on auttaa kestämaan haasteet, joita on varmasti myös tullakseen. Kasvamisessa on tietenkin myös se jännä puoli, että toiset iästä ja statuksesta riippuen muuttavat myös meitä kasvattajia. En malta odottaa kuinka monessa asiassa omat lapseni voivat vielä opettaa minua tai olla viisaampia ja rohkeampia kuin itse olen vielä uskaltanut ollakaan.

6 LÄHTEET

Brax, A. (2019). *Ympäristöpolitiikan professori: "Teemme tärkeimmät päätöksemme äänestyskopissa"*. World Wildlife Foundation (WWF) Suomi. Haettu 14.4.2019 osoitteesta <https://wwf.fi/wwf-suomi/viestinta/wwf-lehti/Ymparistopolitiikan-professori---Teemme-tarkeimmat-paatoksemme-aanestyskopissa--3726.a>.

Crowley, T. (2010). From "Natural" to "Ecosocial Flourishing": Evaluating Evaluative Frameworks. *Ethics & the Environment*, 15(1), 69–100. Indiana University Press. Haettu 2.2.2018 osoitteesta <https://muse.jhu.edu/article/381835/summary>.

Ehrenfeld, J. R. (2012). Beyond the Brave New World: Business for Sustainability. Teoksessa Bansal, P. & Hoffman, A. J. (toim.), *The Oxford Handbook of Business and the Natural Environment*, 611–619. United Kingdom: Oxford University Press.

Goodland, R. & Daly, H. (1996). Environmental Sustainability: Universal and Non-Negotiable. *Ecological Applications*, 6(4), 1002–1017. DOI: 10.2307/2269583.

Gough, I. (2017). *Heat, Greed and Human Need – Climate Change, Capitalism and Sustainable Wellbeing*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

Heikkinen, M-P. (2018). Maapallolla on sopuli-laji, joka syö ja nai holtittomasti, kunnes tuho uhkaa – Ihminen on samanlainen laji, sanoo biologi Maria Katajavuori. *Helsingin Sanomat*. Haettu 2.12.2018 osoitteesta <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005846301.html>.

Heiskanen, S. (2019). "En uhraa elämäni sille, että maailmasta tulisi parempi paikka" – yksilön ilmastovastuuseen kuuluu paljon muutakin kuin omat kulutusvalinnat. *Yle Uutiset: Matkailu*. Haettu 26.10.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10867662>.

ISSP & Blom, R., Melin, H. & Tanskanen, E. (2011). *ISSP 2010: ympäristö III: Suomen aineisto* (Versio 1). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 2.5.2018 osoitteesta <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2620>.

Jokisaari, O-J. (2017). *Kasvatus tuotemaailmassa -Günther Anders kasvatusfilosofina*. Väitöskirja, Acta Universitatis Tamperensis 2268, Tampereen yliopisto.

Kiljunen, P. (2016). *Tiedebarometri 2016*. Tutkimus suomalaisten suhtautumisesta tieteeseen ja tieteellis-tekniseen kehitykseen. Helsinki: Tieteen tiedotus ry. Raportin pdf-versio 19.10.2016. Haettu 13.4.2019 osoitteesta http://www.tieteentiedotus.fi/files/Tiedebarometri_2016.pdf.

- King, R. S. (2015). *Cluster Analysis and Data Mining : An Introduction*. Dulles, Virginia: Mercury Learning & Information. Haettu 10.11.2018 osoitteesta <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&AN=1809107>.
- Laitaneva, J. & Vettanen, L. (2014). *Puheen Päivä: "Elämme fossiilitalouden raunioilla"*. Yle Puhe: Puheen päivä 10.3.2014. Haastateltavana talouskulttuurin tutkija ja Rajattomasti rahaa niukkuudessa -kirjan kirjoittaja Paavo Järvensivu Aalto-yliopistosta. Haettu 22.11.2017 osoitteesta <https://areena.yle.fi/1-3351060>.
- Leppänen, J. (2012). Tiedote: Väitös: 5.10. Ympäristökäyttäytymisen malli opitaan perheessä. Jyväskylän yliopisto. Haettu 27.1.2018 osoitteesta <https://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2012/10/tiedote-2012-10-02-11-12-36-309736>.
- Leppänen, J., Haahla, A., Lensu, A. & Kuitunen, M. (2012). Parent-Child Similarity in Environmental Attitudes: A Pairwise Comparison. *The Journal of Environmental Education*, 43, 162–176. DOI: 10.1080/00958964.2011.634449.
- Manninen, A (2017). *Hiilijalanjäljen tarttumapinnat arjessa – Ilmastodieettilaskurin käyttäjien hiilijalanjälkeä kotouttavat neuvottelut*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto: yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Haettu 4.4.2018 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201709212455>.
- Manson, M. (2016). *The Subtle Art of Not Giving a F*ck; A Counterintuitive Approach to Living a Good Life*. Äänikirja. Harper Audio. Viitattu 14.1.2019.
- Marglin, S. 2008. *The Dismal Science. How Thinking Like an Economist Undermines Community*. London: Harvard University.
- Metsämuuronen, J. (2001). *Metodologian perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp.
- Meeusen, C. (2014). The Intergenerational Transmission of Environmental Concern: The Influence of Parents and Communication Patterns Within the Family. *The Journal of Environmental Education*, 45, 77–90. DOI: 10.1080/00958964.2013.846290.
- Merriam-Webster Dictionary (2018). Denial - definition. Haettu 3.2.2019 osoitteesta <https://www.merriam-webster.com/dictionary/denial>.
- Naess, A. (2008), Drengson, A. & Devall, B ((toim.) *The Ecology of Wisdom : Writings by Arne Naess*. Counterpoint, ProQuest Ebook Central. Haettu 5.2.2019 osoitteesta <http://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=478753>.
- Norgaard, K.M. (2011). *Living in Denial : Climate Change, Emotions, and Everyday Life*. Cambridge, Mass: The MIT Press, ProQuest Ebook Central. Haettu 14.3.2018 osoitteesta <http://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=3339221>.
- Nummenmaa, L. (2008). *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät* (4.painos). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Nussbaum, M. (2011). *Creating capabilities: the human development approach*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

- Ojala, M. (2012) Hope and climate change: the importance of hope for environmental engagement among young people. *Environmental Education Research*, 18, 625–642.
- Ojala, M. & Bengtsson, H. (2018). Young People's Coping Strategies Concerning Climate Change: Relations to Perceived Communication With Parents and Friends and Proenvironmental Behavior. *Environment and Behavior*. DOI: 10.1177/0013916518763894.
- Pett, M. A., Lackey, N. R., & Sullivan, J. J. (2003). Making sense of factor analysis: The use of factor analysis for instrument development in health care research. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Pihkala, P. (2017a). Miksi ilmastonmuutoksesta on niin vaikea puhua? *Tieteessä Tapahtuu*, 35(1). Haettu 21.10.2018 osoitteesta <https://journal.fi/tt/article/view/60786>.
- Pihkala, P. (2017b). *Päin helvettiä? Ympäristöahdistus ja toivo*. Helsinki: Kirjapaja.
- Pruneau, D., Gravel, H., Bourque, W., & Langis, J. (2003). Experimentation with a Socio-constructivist Process for Climate Change Education. *Environmental Education Research*, 9(4), 429–446.
<https://doi.org/10.1080/1350462032000126096>
- Pulkki, J. (2017). *Kilpailun kasvatuksellisista ongelmista – Hyveitä 2000-luvulle*. Väitöskirja, Acta Universitatis Tamperensis 2332, Tampere University Press. Haettu 16.3.2018 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0592-5>
- Rasmussen, D. (2013). The priced versus the priceless. Teoksessa Kulnieks, A., Roronhiakewen, L. & Young, K. (toim.), *Contemporary Studies in Environmental and Indigenous Pedagogies: A Curricula of Stories and Place*, 139–170. Rotterdam: SensePublishers. Haettu 15.3.2018 osoitteesta <https://www.sensepublishers.com/media/1609-contemporary-studies-in-environmental-and-indigenous-pedagogies.pdf>.
- Raworth, K. (2017). *What on Earth is the Doughnut?...* Haettu 20.1.2019 osoitteesta <https://www.kateraworth.com/doughnut/>.
- Raworth, K. (2018). *Donitsitaloustiede: Seitsemän tapaa ajatella kuin 2000-luvun taloustieteilijä*. Helsinki: Terra Cognita.
- Saari, A., (2017), painossa. The Experience of the Uncanny as a Challenge for Teaching Ecological Awareness. Julkaisematon käsikirjoitus teokseen Foster, R., Mäkelä, J. & Martusewicz, R. (toim.) *Art, EcoJustice, and Education*. New York: Routledge.
- Salonen, A. (2014). Ekososiaalinen hyvinvointiparadigma – yhteiskunnallisen ajattelun ja toiminnan uusi suunta täyttyvällä maapallolla. Teoksessa Hämäläinen, J. (toim.) *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2014*, 32–62. Suomen sosiaalipedagoginen seura.
- Salonen, A. & Bardy, M. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus* 35, 4–15. Haettu 22.3.2018 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1731693>.
- Steffen, W., Richardson, K., Rockström, J., Cornell, S.E., Fetzer, I., Bennett, E.M., Biggs, R., Carpenter, S.R., de Vries, W., de Wit, C.A., Folke, C., Gerten,

- D., Heinke, J., Mace, G.M., Persson, L.M., Ramanathan, V., Meyers, B., Sörlin, S. (2015). Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science* 347(6223). DOI: 10.1126/science.1259855.
- Suomen virallinen tilasto SVT (2017). Väestön koulutusrakenne, *40–44-vuotiaat korkeimmin koulutettuja 2017*. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu 12.11.2018 osoitteesta http://www.stat.fi/til/vkour/2017/vkour_2017_2018-11-02_tie_001.fi.html.
- Suomen virallinen tilasto SVT (2017). Vapaa-ajan osallistuminen, *Yhdistystoimintaan on osallistunut yli puolet väestöstä*. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu 28.4.2019 osoitteesta http://www.stat.fi/til/vpa/2017/vpa_2017_2018-08-30_kat_001.fi.html.
- Szanto, T. (2017). Collaborative Irrationality, Akrasia, and Groupthink: Social Disruptions of Emotion Regulation. *Frontiers in Psychology*. DOI: 10.3389/fpsyg.2016.02002.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics (6th ed.). Boston, MA: Pearson. Thurstone, L. L. (1947). Multiple factor analysis. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Ted (31.8.2010). Johan Rocstrom: Let the environment guide our development (Videotiedosto). Haettu 21.2.2018 osoitteesta <https://www.youtube.com/watch?v=RgqtrlixYR4>.
- The Finnish Innovation Fund Sitra & Hellström, E., Hämäläinen, T., Lahti, V-M., Cook, J.W. & Jousilahti, J. (2015). *Sitra Working Paper: Towards a Sustainable Well-being Society From Principles to Applications*. Haettu 4.5.2018 osoitteesta <https://www.sitra.fi/en/publications/towards-sustainable-well-society/>.
- The Intergovernmental Panel on Climate Change IPCC (2018). *Summary for Policymakers*. Haettu 12.10.2018 osoitteesta <https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/summary-for-policy-makers/>.
- Vadén, T., & Salminen, A. (2018). Ethics, naftism, and the fossil subject. *Relations*, 6(1), 33–48. DOI: 10.7358/rela-2018-001-vade.
- Värri, V-M. (2015). Halun kultivointi ekologisen sivistyksen mahdollisuutena. Teoksessa Saari, A., Jokisaari, O-J. ja Värri, V-M. (toim.), *Ajan kasvatus – Kasvatusfilosofia aikalaiskritiikkinä*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino, 87–120.
- Värri, V-M. (2018). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.

Huolestuneisuus -summamuuttujan väittämät

Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien suhteen?

- Olen huolissani globaalin ympäristön tilasta
- Olen huolissani paikallisen ympäristön tilasta
- Olen huolissani globaalista yhteiskunnallisesta kehityksestä
- Olen huolissani paikallisesta yhteiskunnallisesta kehityksestä
- Olen huolissani tulevaisuuden sukupolvien elinympäristön tilasta

Arviointiasteikko Likert: Täysin eri mieltä – Eri mieltä – En samaa enkä eri mieltä – Samaa mieltä – Täysin samaa mieltä.

Tilastot					
	N	Min	Max	M	SD
Olen huolissani globaalin ympäristön tilasta	125	1	5	4,60	,635
Olen huolissani paikallisen ympäristön tilasta	125	1	5	3,91	1,085
Olen huolissani globaalista yhteiskunnallisesta	125	1	5	4,34	,870
Olen huolissani paikallisesta yhteiskunnallisesta	125	1	5	3,99	,955
Olen huolissani tulevaisuuden sukupolvien elinympäristöstä	125	1	5	4,58	,732
Valid N (listwise)	125				

N= havaintoyksiköt, Min= Minimi, Max=Maksimi, M=Keskiarvo, SD=Keskihajonta

Yksilön vaikutusmahdollisuudet -summamuuttujan väittämät

Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien suhteen?

- Yksilön mahdollisuus vaikuttaa ympäristön tilaan on pieni (suunta käännetty)
- Yksilön mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnan hyvinvointiin on pieni (suunta käännetty)
- Kulutusvalinnoilla voi vaikuttaa ympäristön tilaan

Arviointiasteikko Likert: Täysin eri mieltä – Eri mieltä – En samaa enkä eri mieltä – Samaa mieltä – Täysin samaa mieltä. Ensimmäisten kahden ”yksilön mahdollisuus vaikuttaa...” -muuttujien suunta on käännetty päinvastaiseksi summamuuttujaa rakentaessa.

Tilastot					
	N	Min	Max	M	SD
mahdollisuus vaikuttaa ympäristöön	122	1,00	5,00	3,2705	1,19252
mahdollisuus vaikuttaa yhteiskuntaan	124	1,00	5,00	3,2339	1,20371
Kulutusvalinnoilla voi vaikuttaa ympäristön tilaan	124	1	5	4,36	,839
Valid N (listwise)	120				

N= havaintoyksiköt, Min= Minimi, Max=Maksimi, M=Keskiarvo, SD=Keskihajonta

Arjen ympäristöaiheinen toiminta -summamuuttujan väittämät

Kuinka usein perheessänne tehdään seuraavia asioita?

- Vietetään aikaa luonnossa yhdessä
- Tutkitaan yhdessä ympäristöä ja luonnonilmiöitä
- Luetaan luonto- tai ympäristöaiheisia kirjoja

Arviointiasteikko Likert: Ei ikinä – melko harvoin – silloin tällöin – melko usein – hyvin usein.

Tilastot					
	N	Min	Max	M	SD
Vietetään aikaa luonnossa yhdessä	125	1	5	3,96	,837
Tutkitaan yhdessä ympäristöä ja luonnonilmiöitä	125	1	5	3,79	,901
Luetaan luonto- tai ympäristöaiheisia kirjoja	124	1	5	3,27	1,045
Valid N (listwise)	124				

N= havaintoyksiköt, Min= Minimi, Max=Maksimi, M=Keskiarvo, SD=Keskihajonta

Ekososiaaliset kasvatuskeskustelut -summamuuttujan väittämät Kuinka usein keskustellette perheessänne lasten kanssa seuraavista asioista?

- Huolenpito ja välittäminen läheisistä ihmisistä
- Huolenpito ja välittäminen tuntemattomista ihmisistä
- Kyky asettua toisen ihmisen asemaan
- Kyky asettua jonkun muun (ei-ihmis) elävän olennon asemaan
- Henkilökohtainen vastuu kuluttajana, esimerkiksi materiaalien, veden, ruuan, yms. käytössä
- Kuinka paljon ruokaa, tavaraa yms. on riittävää ja kohtuullista
- Ihmisten välinen tasa-arvo
- Ihmisten välinen solidaarisuus

Arviointiasteikko Likert: Ei ikinä – melko harvoin – silloin tällöin – melko usein – hyvin usein.

Tilastot					
	N	Min	Max	M	SD
Huolenpito ja välittäminen läheisistä ihmis	124	1	5	4,24	,810
Huolenpito ja välittäminen tuntemattomista	124	1	5	3,52	,967
Kyky asettua toisen ihmisen asemaan	124	1	5	4,14	,922
Kyky asettua jonkun muun (ei-ihmis) elävän	124	1	5	3,73	1,068
Henkilökohtainen vastuu kuluttajana, esimer	124	1	5	3,78	1,009
Kuinka paljon ruokaa, tavaraa yms. on riittävää	123	1	5	3,78	,996
Ihmisten välinen tasa-arvo	124	1	5	3,85	,996
Ihmisten välinen solidaarisuus	123	1	5	3,45	1,095
Valid N (listwise)	122				

N= havaintoyksiköt, Min= Minimi, Max=Maksimi, M=Keskiarvo, SD=Keskihajonta

Ympäristökasvatus kotona -kysely[kopio]

Aluksi

Tämä kysely on osa kasvatustieteen pro gradu-tutkimustani Tampereen yliopistolla. Ensimmäiset kysymykset koskevat ympäristön tilaa, seuraavat ympäristökasvatusta kotona ja viimeiseksi kysytään muutama tarpeellinen taustatieto.

Aineisto käsitellään tilastollisin menetelmin, eikä yksittäisen henkilön vastauksia voi erottaa tuloksista. Yksilöiviä tietoja ei myöskään kysytä. Aineistoa käytetään ainoastaan tässä tutkimuksessa eikä luovuteta eteenpäin.

Aikaa vastaamiseen kuluu noin 10 minuuttia.

Kiittäen,

Anne Maijala

Ympäristön tila ja tulevaisuus

Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien suhteen? ?

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Olen halukas tinkimään elintasostani ympäristön suojelemiseksi	☐	☐	☐	☐	☐
Olen halukas maksamaan nykyistä korkeampia hintoja ympäristön suojelemiseksi	☐	☐	☐	☐	☐
Olen valmis näkemään enemmän vaivaa arjen elämässäni ympäristöä suojeleakseni	☐	☐	☐	☐	☐
Teen ympäristöystävällisiä valintoja, jos säästän samalla itse taloudellisesti	☐	☐	☐	☐	☐
Teen ympäristöystävällisiä valintoja, jos hyödyn siitä terveydellisesti	☐	☐	☐	☐	☐
Teen ympäristöystävällisiä valintoja, koska koen silloin toimineeni oikein	☐	☐	☐	☐	☐
Tämän hetken ekologiset ongelmat ovat vakavia	☐	☐	☐	☐	☐
Tämän hetken ekologiset ongelmat ovat liioiteltuja	☐	☐	☐	☐	☐
Ekologiset kysymykset eivät ole arjessa olennaisia	☐	☐	☐	☐	☐
Ihmiset ovat liian huolissaan siitä, että ihmiskunnan kehitys vahingoittaa ympäristöä	☐	☐	☐	☐	☐
Yksilön mahdollisuus vaikuttaa ympäristön tilaan on pieni	☐	☐	☐	☐	☐
Yksilön mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnan hyvinvointiin on pieni	☐	☐	☐	☐	☐
Kulutusvalinnoilla voi vaikuttaa ympäristön tilaan	☐	☐	☐	☐	☐
Minun ei ole järkevää toimia ympäristön puolesta, jos muut eivät toimi samoin	☐	☐	☐	☐	☐

Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien suhteen? ?

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Olen huolissani globaalin ympäristön tilasta	☐	☐	☐	☐	☐
Olen huolissani paikallisen ympäristön tilasta	☐	☐	☐	☐	☐
Olen huolissani globaalista yhteiskunnallisesta kehityksestä	☐	☐	☐	☐	☐
Olen huolissani paikallisesta yhteiskunnallisesta kehityksestä	☐	☐	☐	☐	☐
Olen huolissani tulevaisuuden sukupolvien elinympäristön tilasta	☐	☐	☐	☐	☐

Valitse luettelosta kolme tärkeintä asiaa, joiden avulla sinun mielestäsi rakennetaan yhteiskunnan ja ympäristön kestävä ja hyvinvoivaa tulevaisuutta.

☐

Demokratia

☐

Kansalaisaktiivisuus

☐

Kansalaisjärjestöt- ja yhdistykset

☐

Yritysten innovaatiotoiminta

☐

Yritysten vastuullisuus

☐

Tiede ja tutkimus

☐

Teknologia

☐

Yhteisöllisyys

Ympäristökasvatus kotona

Kuinka usein perheessänne tehdään seuraavia asioita? ?

	Ei ikinä	Harvoin	Silloin tällöin	Usein	Hyvin usein
Vietetään aikaa luonnossa yhdessä	☐	☐	☐	☐	☐
Lapsi viettää aikaa luonnossa itsekseen	☐	☐	☐	☐	☐
Tutkitaan yhdessä ympäristöä ja luonnonilmiöitä	☐	☐	☐	☐	☐
Luetaan luonto- tai ympäristöaiheisia kirjoja	☐	☐	☐	☐	☐

Katsellaan luontoaiheisia dokumentteja

☐☐☐☐☐

Osallistutaan tai tarjotaan mahdollisuus osallistua yhteisölliseen toimintaan, esimerkiksi järjestö-, yhdistys-, tai hyväntekeväisyystoimintaan.

☐☐☐☐☐

Kuinka usein keskustellette perheessänne lasten kanssa seuraavista asioista? ?

	Ei ikinä	Harvoin	Silloin tällöin	Usein	Hyvin usein
Huolenpito ja välittäminen läheisistä ihmisistä	☐	☐	☐	☐	☐
Huolenpito ja välittäminen tuntemattomista ihmisistä	☐	☐	☐	☐	☐
Kyky asettua toisen ihmisen asemaan	☐	☐	☐	☐	☐
Kyky asettua jonkun muun (ei-ihmis) elävän olennon asemaan	☐	☐	☐	☐	☐
Henkilökohtainen vastuu kuluttajana, esimerkiksi materiaalien, veden, ruuan, yms. käytössä	☐	☐	☐	☐	☐
Kuinka paljon ruokaa, tavaraa yms. on riittävää ja kohtuullista	☐	☐	☐	☐	☐
Ystävyssuhteet ja ryhmässä toimiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Ihmisten välinen tasa-arvo	☐	☐	☐	☐	☐
Ihmisten välinen solidaarisuus	☐	☐	☐	☐	☐

Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien suhteen? ?

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Itsensä toteuttaminen on tärkeää	☐	☐	☐	☐	☐
Omanarvon ja riittävyyden tunne on tärkeää	☐	☐	☐	☐	☐

- Vaurauden kerryttäminen on tärkeää ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
- Hyvät tulot kertovat henkilökohtaisesta menestyksestä ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
- Kasvattaminen tietoiseksi ympäristöasioista on tärkeää ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
- Kasvattaminen kriittiseksi kansalaiseksi on tärkeää ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Vapaa sana. Kirjoitathan tähän, jos kyselyä täyttäessä heräsi ajatuksia ympäristökasvatuksesta kotona. Mistä haluaisit kertoa? Minkä

mielipiteen jakaa?

Taustatiedot

Sukupuoli

Kotitalouteni yhteenlasketut tulot veroja vähentämättä ovat keskimäärin

kuukaudessa:

Mikä on korkein suorittamasi koulutus? (Jos suoritat tutkintoa parhaillaan, ilmoita sen mukaisesti)

☐

Peruskoulu

☐

Toinen aste/keskiaste (lukio ja ammatillinen koulutus)

☐

Alempi korkeakouluaste

☐

Ylempi korkeakouluaste

☐

Tutkijakoulutusaste

☐

En halua kertoa

Mikä seuraavista kuvaa parhaiten asuinpaikkaasi?

☐

Suuren kaupungin (yli 100 000 as.) keskusta

☐

Suuren kaupungin lähiö tai esikaupunki

☐

Pieni tai keskikokoinen kaupunki tai kunta (20 000-100 000 as.)

☐

Pienempi taajama tai kunta (alle 20 000 as.)

☐

Haja-asutusalue maaseudulla

☐

En halua kertoa

Minkä ikäisiä lapsia perheessänne on?

☐

0-3 -vuotiaita

☐

4-6 -vuotiaita

☐

7-9 -vuotiaita

☐

10-12 -vuotiaita

☐

13-15 -vuotiaita

☐

Yli 15-vuotiaita

☐

En halua kertoa

Tietojen lähetys

HEI ÄITI TAI ISÄ!

VASTAA YMPÄRISTÖKASVATUS -AIHEISEEN KYSELYYN

Teen Tampereen yliopistolla kasvatustieteen pro gradu -tutkimusta kotona tapahtuvaa ympäristökasvatusta koskien. Lisääntyvä tieto muun muassa luonnonvarojen ylikulutuksesta ja ilmastonmuutoksesta tekee aiheesta ajankohtaisen kodeissa – siellä missä tulevaisuuden maailmanrakentajat kasvavat.

Jos sinulla on alle 15-vuotiaita lapsia, vastaathan tähän lyhyeen kyselyyn, kiitos! Kyselyssä on kuusi kysymystä alakohtineen ja avoin kenttä vapaata sanaa varten. Aikaa kyselyyn kuluu vain noin 5-10 minuuttia!

Kysely täytetään avoimen internet-kyselylomakkeen avulla, eikä sen yhteydessä kerätä yksilöiviä tunnistetietoja. Aineisto käsitellään tilastollisin menetelmin, eikä yksittäisen henkilön vastauksia voi erottaa tuloksista. Aineistoa käytetään ainoastaan allekirjoittaneen pro gradu -tutkimuksessa. Vastauksellasi on merkitystä!

Vastaa täällä: <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/21627/lomake.html>

Paljon kiitoksia jo etukäteen!

Terveisin, Anne Maijala

**Ympäristökasva-
tus kotona -
kysely**

**Onko sinulla alle
15-vuotiaita
lapsia?**

**Vastaa
muutamaaan
kysymykseen ja
vaikuta
tutkimukseen!**

KIITOS!

Vastaa osoitteessa

**[https://elomake3.uta.fi/
lomakkeet/21627/lomake
.html](https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/21627/lomake.html)**

**Touko – kesä 2018
Anne Maijala
majjala.anne.e@student.uta.fi**